МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА

КАФЕДРА ФІНАНСОВОГО ТА ПОДАТКОВОГО ПРАВА

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: **Національна безпека та національні інтереси: співвідношення та вплив**

бувачки вищої освіти ІІ рівня, ІІ курсу, ПМНБз-24-1 групи,
іальності 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)»

ітньо-професійна програма «Національна безпека»

_____ Дорош Олександра Олександрівна
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові)

уковий керівник _____ Долгий О. А., д.н.держ.упр.,професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

рівник освітньо-професійної
програми _____ Гарбінська-Руденко Альона Валеріївна, к.ю.н., доцент
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

щено до захисту за рішенням кафедри фінансового та податкового права
отокол від «26» травня 2026 р. №10/3

відувач кафедри _____ Глух Марина Василівна, к.ю.н., професор
(підпис) (прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Ірпінь – 2026

Реєстрація № 11 11.06.26 _____
(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 11.06.26 _____
(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис)

Результат захисту 90 (А) 09.06.26 _____
(оцінка) (дата) (

Голова комісії: _____ Т.М. Барабаш
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії: _____ М.В. Глух
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ В.Т.Білоус
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ А.В. Гарбінська-
(підпис) (ініціали, прізвище)

ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1.Доповідь	від 0 до 10	10		Т.М. Барабаш
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	-		М.В. Глух
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	25		А.В. Гарбінська-Руденко
5. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	10		В.Т.Білоус
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	45		О.В.Черняєва
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	90		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
90	A	5		Т.М. Барабаш М.В. Глух А.В. Гарбінська-Руденко О.В.Черняєва В.Т.Білоус

Навчально-науковий інститут права
Кафедра фінансового та податкового права
Спеціальність 256 «Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності)»
Освітньо-професійна програма «Національна безпека»

Затверджую
Завідувач кафедри _____
Марина ГЛУХ

«20» січня 2025р.

Завдання на випускну роботу
здобувачці вищої освіти
Дорош Олександрі Олександрівні

1. Тема кваліфікаційної роботи: Національні інтереси як пріоритетна основа забезпечення національної безпеки
Затверджена наказом ректора від 31.12.2024р. № 1929
2. Строк здачі закінченої роботи: 01.05.2026р.
3. Мета роботи: загальнотеоретичний аналіз особливостей національних інтересів як пріоритетної основи забезпечення національної безпеки.
Об'єкт дослідження: суспільні відносини, які пов'язані з національними інтересами як пріоритетною основою забезпечення національної безпеки. Предмет дослідження: національні інтереси як пріоритетна основа забезпечення національної безпеки.
4. Вихідні дані до роботи: Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII., Андріяш В.І. Національні інтереси України в умовах глобалізації: етнічний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 13. С. 93-96., Бисага Ю. М., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю. Міжнародна безпека, національна безпека, конституційна безпека: теоретико-правові підходи. *Порівняльно-аналітичне право.* 2020. Вип. 4. С. 43-49.
5. Перелік графічного матеріалу:
6. Зміст випускної роботи:
РОЗДІЛ 1. Загальна характеристика національних інтересів
1.1. Поняття та сутність національних інтересів у системі національної безпеки.
1.2. Складові національних інтересів у системі національної безпеки.
РОЗДІЛ 2. Національні інтереси України в системі забезпечення національної безпеки
2.1. Нормативно-правові засади визначення національних інтересів України.
2.2. Основні загрози національним інтересам України на сучасному етапі.
2.3. Механізми реалізації та захисту національних інтересів України.

РОЗДІЛ 3. Шляхи забезпечення національних інтересів у контексті зміцнення національної безпеки

3.1. Державна політика у сфері забезпечення національних інтересів.

3.2. Роль громадянського суспільства та міжнародного співробітництва у забезпеченні національної безпеки.

3.3. Перспективи вдосконалення системи захисту національних інтересів в Україні.

7. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Фактично
1	2	3	4
1	Вибір теми	до 02.12.2024	до 02.12.2024
2	Затвердження планів	до 15.03.2025	до 15.03.2025
3	Розділ 1. Загальна характеристика національних інтересів	до 10.09.2025	до 10.09.2025
4	Розділ 2. Національні інтереси України в системі забезпечення національної безпеки	до 16.01.2026	до 16.01.2026
5	Розділ 3. Шляхи забезпечення національних інтересів у контексті зміцнення національної безпеки	до 03.04.2026	до 03.04.2026
6	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень наукового керівника	до 20.04.2026	до 20.04.2026
7	Попередній захист	травень 2026	травень 2026

8. Дата видачі завдання «20» січня 2025 р.

Науковий керівник кваліфікаційної роботи — (підпис) — Долгий О. А. (прізвище, ініціали)

Керівник освітньо-професійної програми — (підпис) — Гарбінська-Руденко А.В. (прізвище, ініціали)

Завдання до виконання отримав здобувачка вищої освіти — (підпис) — Дорош О. О. (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Національні інтереси як пріоритетна основа забезпечення національної безпеки.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню національних інтересів як пріоритетної основи забезпечення національної безпеки держави в умовах сучасних геополітичних викликів і трансформацій системи міжнародних відносин. У роботі розкрито поняття та сутність національних інтересів, їх місце і роль у формуванні державної політики у сфері національної безпеки. Проаналізовано співвідношення національних інтересів і національної безпеки, а також визначено їх вплив на стабільність політичної, економічної, соціальної та воєнної сфер. Досліджено нормативно-правові засади закріплення національних інтересів у законодавстві України та міжнародно-правових актах. Особливу увагу приділено сучасним загрозам національній безпеці та механізмам їх нейтралізації з урахуванням пріоритетності національних інтересів. На підставі проведеного аналізу сформульовано пропозиції щодо вдосконалення державної політики у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема шляхом уточнення системи національних інтересів і підвищення ефективності інституційних механізмів їх реалізації.

Ключові слова: національні інтереси; національна безпека; державна політика; загрози національній безпеці; правове регулювання.

ABSTRACT

National Interests as a Priority Basis for Ensuring National Security.

The qualification thesis is devoted to the study of national interests as a priority foundation for ensuring state national security in the context of contemporary geopolitical challenges and transformations of the international relations system. The paper reveals the concept and essence of national interests, as well as their place and role in shaping state policy in the field of national security. The relationship between national interests and national security is analyzed, and their impact on the stability of political, economic, social, and military spheres is determined. The regulatory and legal framework for the consolidation of national interests in the legislation of Ukraine and in international legal instruments is examined. Special attention is paid to modern threats to national security and the mechanisms for their neutralization, taking into account the priority of national interests. Based on the conducted analysis, proposals are formulated to improve state policy in the field of national security, in particular through clarifying the system of national interests and enhancing the effectiveness of institutional mechanisms for their implementation.

Key words: national interests; national security; state policy; threats to national security; legal regulation.

ЗМІСТ

ВСТУП……8

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ……...11

1.1. Поняття та сутність національних інтересів у системі національної безпеки.……...……11

1.2. Складові національних інтересів у системі національної безпеки……..17

РОЗДІЛ 2. НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ……..23

2.1. Нормативно-правові засади визначення національних інтересів України…23

2.2. Основні загрози національним інтересам України на сучасному етапі……..30

2.3. Механізми реалізації та захисту національних інтересів України……..37

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ…….44

3.1. Державна політика у сфері забезпечення національних інтересів……..44

3.2. Роль громадянського суспільства та міжнародного співробітництва у забезпеченні національної безпеки……..48

3.3. Перспективи вдосконалення системи захисту національних інтересів в Україні……52

ВИСНОВКИ……..58

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…….……62

ВСТУП

Актуальність теми зумовлена глибокими трансформаціями системи міжнародних відносин, загостренням глобальних і регіональних загроз, а також зростанням ролі національних інтересів у формуванні державної політики безпеки. В умовах геополітичної нестабільності, воєнних конфліктів, економічних криз, інформаційних та кіберзагроз питання чіткого визначення, пріоритезації та захисту національних інтересів набуває ключового значення для збереження суверенітету, територіальної цілісності та політичної незалежності держави. Саме національні інтереси виступають концептуальною основою стратегічного планування у сфері національної безпеки та визначають напрями реагування на внутрішні й зовнішні виклики.

Особливої актуальності дана проблематика набуває для України в умовах повномасштабних загроз національній безпеці, необхідності адаптації законодавства та інституційних механізмів до сучасних викликів, а також інтеграції у європейський і євроатлантичний безпековий простір. Недостатня узгодженість між задекларованими національними інтересами та практикою їх реалізації зумовлює потребу в науковому переосмисленні їх змісту, структури та ролі у забезпеченні національної безпеки. У цьому контексті дослідження національних інтересів як пріоритетної основи забезпечення національної безпеки є своєчасним, теоретично та практично значущим.

Стан і ступінь розробки проблеми в спеціальній літературі. Проблематику національних інтересів як визначальної основи забезпечення національної безпеки у своїх наукових працях досліджували такі українські вчені: Горбулін В. П., Ліпкан В. А., Ситник Г. П., Пирожков С. І., Семенченко А. І., Бєлов О. Ф., Качинський А. Б., Корж І. Ф., Романенко Є. О., Телешун С. О., Резнікова О. О., Яблонський В. М.

Мета та завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є загальнотеоретичний аналіз особливостей національних інтересів як пріоритетної основи забезпечення національної безпеки.

Відповідно до поставленої мети необхідно виконати наступні завдання:

- визначити поняття та сутність національних інтересів у системі національної безпеки;

- розглянути складові національних інтересів у системі національної безпеки;

- охарактеризувати нормативно-правові засади визначення національних інтересів України;

- визначити основні загрози національним інтересам України на сучасному етапі;

- охарактеризувати механізми реалізації та захисту національних інтересів України;

- розглянути державну політику у сфері забезпечення національних інтересів;

- визначити роль громадянського суспільства та міжнародного співробітництва у забезпеченні національної безпеки;

- обрунтувати перспективи вдосконалення системи захисту національних інтересів в Україні.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які пов'язані з національними інтересами як пріоритетною основою забезпечення національної безпеки.

Предметом дослідження є національні інтереси як пріоритетна основа забезпечення національної безпеки.

Методи дослідження. У процесі дослідження були використані загальнонаукові та спеціальні методи пізнання політико-правових явищ: діалектичний метод, формально-логічний, нормативно-порівняльний, методи аналізу й синтезу, абстрагування й узагальнення, формально-юридичний та інші.

Науково-практична значимість одержавних результатів полягає в тому, що теоретичні положення та узагальнення, сформульовані у кваліфікаційній роботі, поглиблюють наукове розуміння сутності національних

інтересів як ключового елемента системи національної безпеки та можуть бути використані для подальших наукових досліджень у сфері державної безпекової політики. Практичні висновки й пропозиції мають прикладне значення для діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування при формуванні й реалізації стратегій національної безпеки, а також можуть бути використані в нормотворчій діяльності, експертно-аналітичній роботі та у навчальному процесі під час викладання дисциплін з національної безпеки, політології та публічного управління.

РОЗДІЛ 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

1.1. Поняття та сутність національних інтересів у системі національної безпеки

Поняття та сутність національних інтересів посідають центральне місце у системі національної безпеки держави, оскільки саме вони визначають стратегічні орієнтири її розвитку, напрями державної політики та пріоритети захисту суспільно значущих цінностей. У сучасних наукових і політико-правових підходах національні інтереси розглядаються як базова категорія, що поєднує внутрішні та зовнішні аспекти функціонування держави, а також виступає методологічною основою формування концепцій національної безпеки. Їх зміст не є сталим і незмінним, а формується під впливом історичних, політичних, економічних, соціальних та культурних чинників. Саме тому аналіз національних інтересів потребує комплексного та міждисциплінарного підходу. У системі національної безпеки вони відіграють роль системоутворювального елемента, що забезпечує узгодженість цілей держави та суспільства. Без чіткого визначення національних інтересів неможливе ефективне стратегічне планування у сфері безпеки [33, с. 9].

У сучасній геополітиці варто вважати, що національні інтереси традиційно розуміються як сукупність стратегічно важливих цілей, які держава визначає для забезпечення власного існування, суверенітету та розвитку, а також як засоби і механізми їх досягнення. Такий підхід підкреслює раціональний і прагматичний характер національних інтересів, пов’язуючи їх із конкретними політичними рішеннями та інструментами державної влади. Водночас національні інтереси не обмежуються виключно сферою зовнішньої політики, а охоплюють також внутрішньополітичні, соціально-економічні та гуманітарні аспекти. У цьому контексті вони виступають універсальною категорією, що поєднує різні рівні державного управління. Геополітичні

трансформації лише посилюють значення національних інтересів як чинника стабільності. В умовах глобальної конкуренції саме вони визначають здатність держави захищати власні позиції на міжнародній арені.

На мій погляд, українські національні інтереси мають свою специфіку, зумовлену історичним шляхом розвитку держави, особливостями національної ідентичності та сучасними безпековими викликами. Вони охоплюють життєво важливі матеріальні, інтелектуальні та духовні цінності українського народу як носія суверенітету й єдиного джерела влади в Україні. Реалізація таких інтересів спрямована на забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності та демократичного розвитку. У цьому сенсі національні інтереси виступають не лише політичною категорією, а й конституційною цінністю. Їх зміст тісно пов'язаний із правами і свободами людини, економічною стабільністю та культурною самобутністю. Саме тому вони визначають пріоритети як внутрішньої, так і зовнішньої політики України [26, с. 170].

Система національної безпеки формується і функціонує з урахуванням тих потреб суспільства і держави, які визнаються визначальними на певному етапі розвитку. У цьому контексті національні інтереси виступають своєрідним «фільтром», через який оцінюються загрози, ризики та виклики. Вони дозволяють відокремити другорядні проблеми від стратегічно значущих. Саме на основі національних інтересів визначається, які сфери потребують першочергового захисту. Відсутність чіткого розуміння їх сутності може призвести до фрагментарності та неузгодженості державної політики. Таким чином, національні інтереси забезпечують цілісність системи національної безпеки.

На мій погляд, посилення взаємозалежності суб'єктів міжнародних відносин у сучасному світі об'єктивно підвищує роль загальнолюдського чинника у формуванні національних інтересів. Глобалізаційні процеси змушують держави враховувати не лише власні потреби, а й загальносвітові тенденції та міжнародні зобов'язання. Проте це не означає відмову від захисту власних національних цінностей і пріоритетів. Навпаки, в умовах глобальної

конкуренції чітко сформульовані національні інтереси стають запорукою збереження державної ідентичності. Вони дозволяють вибудовувати зовнішню політику, адекватну сучасним геополітичним реаліям. Для України це особливо важливо з огляду на її стратегічне положення та безпекові виклики [21, с. 76].

Історичний досвід переконливо свідчить, що політика, заснована на національному інтересі, є найбільш ефективною для забезпечення стабільного розвитку держави. Ігнорування культурно-історичних традицій і національних цінностей призводить до втрати суспільної згуртованості. Саме національні інтереси здатні виконувати інтегративну функцію, поєднуючи різні соціальні групи навколо спільних цілей. У цьому сенсі вони виступають чинником національної єдності. Без такого інтегративного потенціалу система національної безпеки втрачає свою ефективність. Тому національні інтереси мають розглядатися не лише як інструмент державної політики, а й як соціальна цінність.

Національний інтерес за своєю суттю є інтегральним вираженням інтересів усіх членів суспільства. Він реалізується через політичну систему та поєднує інтереси окремої особи, соціальних груп і держави в цілому. Такий підхід дозволяє уникнути протиставлення особистих і державних інтересів. Навпаки, він підкреслює їх взаємозалежність і взаємодоповнюваність. У системі національної безпеки це має принципове значення, оскільки безпека держави неможлива без безпеки людини. Саме тому сучасні концепції безпеки дедалі більше орієнтуються на людиноцентричний підхід [13, с.18].

На мою думку, цікавим є підхід американських дослідників Ч. Лерча та А. Саїда, які розглядають ціннісне наповнення національних інтересів крізь призму різних видів «добра». Вони включають добро окремих громадян, суспільства в цілому, держави, соціально зацікавлених груп та уряду. Такий підхід дозволяє комплексно оцінити багатовимірність національних інтересів. Він підкреслює, що національний інтерес не може зводитися до вузько політичних чи корпоративних цілей. У контексті національної безпеки це означає необхідність балансу між різними рівнями інтересів. Порушення такого

балансу може призвести до соціальної напруги та зниження довіри до державних інститутів.

Національні інтереси виступають визначальним джерелом формування стратегічної мети та стратегічних завдань держави. Саме вони визначають об’єкти спрямування політики безпеки та основні напрями розвитку нації. Через них формуються механізми, методи і форми реалізації державної політики. У цьому сенсі національні інтереси є не лише декларативною категорією, а й практичним інструментом управління. Їх чітке визначення дозволяє підвищити ефективність стратегічного планування. Водночас невизначеність у розумінні національних інтересів негативно позначається на якості управлінських рішень, що підтверджує актуальність цієї роботи [3, с. 45].

Ментальна розбіжність щодо критеріїв визначення національних інтересів є ознакою розколотості суспільства. Вона свідчить про політичну незрілість та несформованість національної еліти. У такій ситуації система національної безпеки стає вразливою до внутрішніх і зовнішніх загроз. Відсутність єдиного бачення національних інтересів ускладнює мобілізацію ресурсів для їх захисту. Саме тому формування суспільного консенсусу щодо національних інтересів є важливим завданням державної політики. Без цього неможливо забезпечити стійкий розвиток і безпеку держави.

За своєю спрямованістю національні інтереси орієнтовані на забезпечення виживання та прогресивного розвитку особи, суспільства і держави. Вони охоплюють як базові потреби безпеки, так і стратегічні цілі розвитку. У системі національної безпеки це означає поєднання оборонних і розвиткових компонентів. Національні інтереси не обмежуються реакцією на загрози, а передбачають активне формування сприятливого середовища для розвитку. Саме такий підхід відповідає сучасним уявленням про безпеку. Він дозволяє розглядати національну безпеку як динамічний процес.

Проблеми створення та функціонування системи національної безпеки мають розглядатися виключно крізь призму реалізації та захисту національних інтересів. Це стосується визначення її мети, цілей, завдань і принципів

функціонування. Без такого підходу система безпеки ризикує перетворитися на формальний інститут, відірваний від реальних потреб суспільства. Національні інтереси забезпечують змістовне наповнення безпекової політики. Вони дозволяють адаптувати її до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі. Саме тому їх роль у системі національної безпеки є визначальною.

У сучасних умовах національні інтереси дедалі більше набувають комплексного характеру, поєднуючи політичні, економічні, соціальні, інформаційні та воєнні аспекти. Така багатовимірність зумовлює необхідність міжсекторальної взаємодії у сфері безпеки. Держава повинна координувати дії різних інститутів для забезпечення ефективного захисту національних інтересів, що вимагає високого рівня інституційної спроможності. Водночас суспільство має бути активним учасником цього процесу і лише за таких умов система національної безпеки може бути дієвою [9, с. 24].

Узагальнене визначення національних інтересів України як усвідомлених і закріплених у конституційних та інших нормативно-правових актах життєво важливих потреб суспільства і держави підкреслює їх правову природу. Національні інтереси в такому розумінні виступають не лише політичною, а й юридичною категорією. Їх нормативне закріплення забезпечує стабільність і спадкоємність державної політики у сфері безпеки. Водночас це дозволяє використовувати національні інтереси як критерій оцінки діяльності органів державної влади. Законодавче визначення національних інтересів надає їм обов’язкового характеру для всіх суб’єктів публічної влади. Таким чином, правове закріплення національних інтересів є важливою умовою ефективного функціонування системи національної безпеки.

Сучасний етап розвитку України варто вважати таким, який характеризується безпрецедентним рівнем загроз, що безпосередньо посягають на базові національні інтереси. Військова агресія, тимчасова окупація частини території, диверсійна та інформаційно-психологічна діяльність створюють комплексну систему викликів, які виходять за межі традиційного розуміння безпеки. У цих умовах національні інтереси набувають виразного

екзистенційного характеру, оскільки йдеться про саме існування держави. Особливу небезпеку становить поєднання воєнних та інформаційних інструментів впливу, спрямованих на підрив національної ідентичності. Це свідчить про необхідність розширеного підходу до захисту національних інтересів. Вони мають охоплювати не лише територіальний і воєнний виміри, а й гуманітарну та інформаційну сфери.

У контексті повномасштабної війни питання усвідомлення та пріоритетності національних інтересів набуває принципового значення. Саме чітке розуміння стратегічних цілей дозволяє державі мобілізувати ресурси та забезпечити суспільну стійкість. Відновлення територіальної цілісності, збереження демократичних інститутів і консолідація політичної нації виступають ключовими стратегічними завданнями, що безпосередньо випливають із національних інтересів. Реінтеграція тимчасово окупованих територій розглядається не лише як територіальне, а й як соціально-політичне завдання. У цьому процесі особливу роль відіграє формування загальнонаціональної ідентичності. Таким чином, війна актуалізувала національні інтереси як основу всієї системи національної безпеки [14, с. 128].

Важливою характеристикою національних інтересів є їх усвідомленість і суспільне визнання. Лише ті інтереси, які сприймаються більшістю суспільства як спільні та загальнонаціональні, можуть виконувати об’єднавчу функцію. Усвідомлення національних інтересів перетворює їх на орієнтир повсякденної діяльності держави та критерій оцінки політичних рішень. У цьому контексті здатність чітко формулювати і відстоювати національні інтереси є показником політичної зрілості держави. В умовах війни це дозволяє відрізнити державницький підхід від політичного авантюризму. Отже, усвідомлені національні інтереси виступають не лише об’єктом захисту, а й інструментом стратегічного управління державою в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій.

Таким чином, національні інтереси виступають фундаментальною категорією системи національної безпеки, яка поєднує політичний, правовий,

геополітичний та ціннісний виміри розвитку держави. Їх сутність полягає в усвідомленому відображенні життєво важливих потреб особи, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує суверенітет, територіальну цілісність та прогресивний розвиток країни. Аналіз показав, що національні інтереси мають багаторівневу структуру і проявляються через геополітичний, внутрішньополітичний та ідеологічний аспекти, що зумовлює їх динамічний і комплексний характер. В умовах сучасних геополітичних трансформацій і повномасштабної війни саме національні інтереси визначають стратегічні пріоритети державної політики у сфері безпеки. Їх нормативне закріплення та суспільне усвідомлення є необхідною передумовою ефективного функціонування системи національної безпеки та консолідації українського суспільства.

1.2. Складові національних інтересів у системі національної безпеки

Складові національних інтересів у системі національної безпеки становлять складну, багатовимірну сукупність політичних, економічних, воєнних, соціальних та духовно-культурних орієнтирів, які визначають стратегічні напрями розвитку держави. Їхнє значення полягає у формуванні цілісного бачення потреб суспільства і держави в умовах внутрішніх та зовнішніх викликів. Національні інтереси не є абстрактною категорією, а мають чітке практичне спрямування, адже саме через них визначається зміст державної політики у сфері національної безпеки. Вони слугують підґрунтям для ухвалення управлінських рішень та розроблення стратегічних документів. У сучасних умовах глобалізації та геополітичної нестабільності роль складових національних інтересів істотно зростає. Це особливо актуально для держав, які перебувають у стані безпекових трансформацій.

На мій погляд, серед основних складників національних інтересів традиційно виділяють забезпечення воєнно-політичного суверенітету, досягнення економічного добробуту та задоволення культурних потреб

національної спільноти. Саме ці елементи утворюють базову конструкцію системи національної безпеки. Їх взаємозв'язок обумовлює стабільність держави та її спроможність протистояти загрозам. Втрата або ослаблення одного зі складників негативно впливає на всю систему. Тому державна політика має бути спрямована на їх збалансований розвиток. Такий підхід відповідає сучасним уявленням про комплексну безпеку [22, с. 46].

Забезпечення воєнно-політичного суверенітету є ключовою складовою національних інтересів будь-якої держави. Воно охоплює захист незалежності, територіальної цілісності та недоторканності державних кордонів. Воєнно-політичний суверенітет передбачає здатність держави самостійно визначати напрями внутрішньої і зовнішньої політики без зовнішнього тиску. Цей складник є фундаментом існування державності як такої. Без нього реалізація інших національних інтересів стає неможливою. Саме тому питання обороноздатності та безпеки посідають центральне місце у системі національної безпеки.

У сучасних геополітичних умовах варто вважати, що воєнно-політичний суверенітет набуває особливого значення для України. Збройна агресія, гібридні загрози та інформаційні атаки безпосередньо впливають на стан безпеки держави. Це зумовлює необхідність переосмислення ролі воєнної складової національних інтересів. Захист суверенітету виходить за межі суто військової сфери та охоплює дипломатичні, правові та інформаційні механізми. Таким чином формується комплексний підхід до безпеки. Він відповідає сучасним стандартам стратегічного планування.

Важливою складовою воєнно-політичного суверенітету є інтеграція держави у систему міжнародної безпеки. Участь у міжнародних організаціях та безпекових альянсах сприяє зміцненню оборонних спроможностей. Водночас така інтеграція не повинна суперечити національним інтересам. Держава має зберігати автономність у прийнятті стратегічних рішень. Баланс між міжнародною співпрацею та національним суверенітетом є надзвичайно

важливим. Саме він забезпечує ефективність зовнішньополітичної діяльності [29, с. 107].

Економічний добробут населення є наступною базовою складовою національних інтересів у системі національної безпеки. Стабільна та конкурентоспроможна економіка створює матеріальні передумови для реалізації інших інтересів. Економічна слабкість, навпаки, підвищує вразливість держави до зовнішніх і внутрішніх загроз. Тому забезпечення економічної безпеки є пріоритетним завданням державної політики. Воно охоплює питання розвитку виробництва, фінансової стабільності та соціального захисту. У цьому контексті економіка виступає не лише як сфера господарювання, а як елемент безпеки.

Досягнення економічного добробуту всіх прошарків населення сприяє соціальній стабільності та зниженню конфліктного потенціалу в суспільстві. Соціальна нерівність і бідність можуть стати джерелом внутрішніх загроз. Саме тому національні інтереси передбачають справедливий розподіл ресурсів і можливостей. Держава має забезпечувати умови для сталого розвитку та економічної мобільності громадян. Це зміцнює довіру до інститутів влади. У результаті підвищується рівень внутрішньої безпеки.

Економічна складова національних інтересів тісно пов’язана з геополітичними процесами. Залежність від зовнішніх ринків, енергетичних ресурсів або фінансових потоків може стати фактором уразливості. Тому важливим завданням є диверсифікація економічних зв’язків. Держава повинна зменшувати критичну залежність від окремих зовнішніх суб’єктів. Це дозволяє зберігати економічний суверенітет. У такий спосіб економічна політика стає інструментом національної безпеки [32, с. 66].

Задоволення культурних потреб національної спільноти є ще однією фундаментальною складовою національних інтересів. Культура формує ідентичність, систему цінностей і світогляд суспільства. Вона відіграє важливу роль у консолідації нації. Збереження мови, історичної пам’яті та традицій сприяє стійкості держави. Культурна деградація або нав’язування чужих

цінностей можуть становити серйозну загрозу національній безпеці. Саме тому культурна політика має стратегічне значення.

Культурні інтереси тісно пов'язані з ідеологічним аспектом національних інтересів. Вони визначають домінуючі смисли та ціннісні орієнтири суспільства. Через культуру формується сприйняття державності та громадянської відповідальності. У цьому контексті важливу роль відіграють освіта та наука. Вони забезпечують передачу культурних кодів наступним поколінням. Таким чином культура стає елементом довгострокової безпеки.

Ідеологічний аспект національних інтересів передбачає різні підходи до їх трактування. Залежно від історичного контексту держава може орієнтуватися на ізоляціонізм, солідаризм або ліберальний інтернаціоналізм. Кожна з цих ідеологій по-своєму визначає пріоритети національної безпеки. Вибір ідеологічної моделі має відповідати національним цінностям і реальним можливостям держави. Помилковий вибір може призвести до стратегічних прорахунків. Тому ідеологічний складник потребує зваженого підходу [41, с. 106].

Геополітичний аспект національних інтересів безпосередньо впливає на їхню структуру. Місце держави у світовій системі визначає характер загроз і можливостей. Для України геополітичне положення зумовлює необхідність постійного балансування між різними центрами впливу. Це ускладнює реалізацію національних інтересів. Водночас така позиція відкриває можливості для багатовекторної політики. Геополітичний аспект є динамічним і потребує постійного коригування.

Внутрішньополітичний аспект національних інтересів зосереджений на забезпеченні стабільності державної влади та суспільного порядку. Він охоплює ефективність державного управління, верховенство права та рівень довіри громадян до влади. Політична нестабільність послаблює здатність держави захищати свої інтереси. Тому зміцнення демократичних інститутів є важливим елементом безпеки. У цьому контексті національні інтереси

виступають орієнтиром для політичних реформ. Вони допомагають узгодити інтереси різних соціальних груп.

Суттєвим елементом внутрішньополітичного аспекту є національна єдність. Консолідація суспільства навколо спільних цінностей підвищує стійкість держави. Розкол суспільства, навпаки, створює передумови для зовнішнього втручання. Тому національні інтереси мають бути усвідомлені більшістю громадян. Це забезпечує їх легітимність. Усвідомленість інтересів є важливою умовою їх реалізації.

Національні інтереси України формуються під впливом сучасних безпекових викликів. Воєнна агресія, інформаційні атаки та економічний тиск змінюють пріоритети державної політики. У таких умовах особливої ваги набуває воєнно-політична складова. Водночас не можна ігнорувати економічні та культурні інтереси. Їх взаємодія забезпечує комплексний характер національної безпеки. Саме в цьому полягає сучасне розуміння безпеки.

Війна актуалізувала питання захисту інформаційного простору як складової національних інтересів. Інформаційна безпека тісно пов’язана з культурною та ідеологічною складовими. Маніпуляція свідомістю може підірвати національну єдність. Тому держава має протидіяти дезінформації. Це є важливим завданням у системі національної безпеки. Інформаційний вимір стає новим полем боротьби за національні інтереси [36, с. 105].

Економічні втрати внаслідок війни також впливають на систему національних інтересів. Відновлення економіки стає стратегічним пріоритетом. Без економічного зростання неможливо забезпечити соціальну стабільність. Тому економічна безпека набуває довгострокового значення. Вона визначає перспективи розвитку держави. У цьому контексті національні інтереси набувають відновлювального характеру.

Культурна складова національних інтересів у період війни виконує мобілізаційну функцію. Вона сприяє зміцненню морального духу суспільства. Культура стає засобом опору та самоідентифікації. Збереження культурної спадщини є не менш важливим, ніж захист територій. Саме тому культурні

інтереси мають стратегічний характер. Вони забезпечують стійкість нації у довгостроковій перспективі.

Узагальнюючи, можна стверджувати, що складові національних інтересів утворюють цілісну систему. Кожен елемент виконує свою функцію у забезпеченні національної безпеки. Їх взаємодія забезпечує адаптивність держави до змін. Ігнорування будь-якого складника послаблює загальну безпеку. Тому державна політика має бути комплексною. Саме такий підхід відповідає сучасним викликам.

Національні інтереси не є статичними і змінюються залежно від обставин. Проте їх базові складові залишаються незмінними. Воєнно-політичний суверенітет, економічний добробут і культурна самобутність становлять ядро національної безпеки. Їх захист є першочерговим завданням держави. У цьому полягає сутність стратегічного управління. Саме через реалізацію цих складових забезпечується існування та розвиток держави [30, с. 91].

Таким чином, складові національних інтересів у системі національної безпеки утворюють взаємопов’язану та ієрархічно впорядковану сукупність воєнно-політичних, економічних і культурно-ідеологічних орієнтирів, від збалансованої реалізації яких залежить стабільність і життєздатність держави. Забезпечення воєнно-політичного суверенітету виступає базовою передумовою збереження державності, економічний добробут населення формує матеріальне підґрунтя безпеки, а задоволення культурних потреб національної спільноти гарантує суспільну консолідацію та збереження національної ідентичності. В умовах сучасних геополітичних викликів, зокрема збройної агресії та гібридних загроз, ці складові набувають особливої актуальності й потребують комплексного, системного підходу з боку держави. Саме інтеграція зазначених елементів у єдину стратегію дозволяє ефективно захищати національні інтереси та забезпечувати сталий розвиток і національну безпеку України.

РОЗДІЛ 2
НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Нормативно-правові засади визначення національних інтересів України

Становлення концептуальних засад національних інтересів України є складним і багатогранним процесом, що бере свій початок з моменту відновлення державної незалежності. Першоосновою для формування правового поля в цій сфері стали Декларація про державний суверенітет України та Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року, які заклали фундамент суб'єктності нашої держави на міжнародній арені. Ці документи не просто проголосили свободу, а й окреслили первинний вектор національних прагнень – побудову самостійної, демократичної та правової держави. Схвалення Акта всенародним голосуванням 1 грудня 1991 року надало національним інтересам легітимності найвищого рівня, перетворивши їх із політичних гасел на імперативну волю українського народу. Саме в цей період розпочався відлік формування цілісної системи нормативних актів, що мали на меті захист внутрішнього та зовнішнього суверенітету [17, с. 154].

Важливим етапом нормативної деталізації національних пріоритетів стала Постанова Верховної Ради України від 2 липня 1993 року «Про основні напрями зовнішньої політики України». Цей документ вперше на законодавчому рівні класифікував національні та національно-державні інтереси у сфері міжнародних відносин за трьома основними групами. Серед найголовніших завдань було визначено утвердження України як незалежної держави, забезпечення стабільності її міжнародного становища та збереження територіальної цілісності. Держава офіційно проголосила курс на недоторканність кордонів та включення національного господарства у світову економічну систему для повноцінного розвитку. Такий підхід продемонстрував

прагнення України стати надійним і передбачуваним партнером у світі, захищаючи при цьому права своїх громадян та юридичних осіб за кордоном.

Прийняття Конституції України у 1996 році закріпило найвищу юридичну силу за засадами національної безпеки та інтересів, визначивши їх як конституційний обов'язок держави. На розвиток конституційних положень 16 січня 1997 року Верховною Радою було схвалено Концепцію (Основи державної політики) національної безпеки України. У цьому документі пріоритетними інтересами було названо створення громадянського суспільства, підвищення ефективності органів влади та досягнення національної злагоди. Особливий акцент робився на гарантуванні прав української нації та національних меншин, що було критично важливим для поліетнічного суспільства. Концепція також передбачала створення самодостатньої соціально орієнтованої ринкової економіки та зміцнення генофонду народу, що свідчило про комплексне розуміння безпекового середовища [28, с. 106].

Протягом 1990-х років значний внесок у теоретичне та практичне обґрунтування національних пріоритетів зробив Національний інститут стратегічних досліджень. Науковцями цієї установи було виділено вісім ключових напрямів, серед яких чільне місце посідали подолання економічної кризи та інтеграція України в європейську і світову спільноту. Важливою інновацією став розгляд екологічно безпечних умов життєдіяльності як невід’ємної складової національного інтересу. Такий науковий підхід дозволив сформувати цілісну систему забезпечення національної безпеки, яка враховувала не лише воєнні, а й соціокультурні та екологічні чинники. Досягнення політичної та соціальної стабільності розглядалося як фундамент для реалізації всіх інших стратегічних цілей держави.

На мій погляд, новий етап законодавчого регулювання розпочався у липні 2003 року з набранням чинності Закону України «Про основи національної безпеки України». Цей закон замінив Концепцію 1997 року і став основним нормативним актом, що визначав пріоритети національних інтересів на тривалу перспективу. Згідно зі статтею 6 цього Закону, пріоритетами стали

гарантування конституційних прав і свобод, розвиток демократичних інститутів та недопущення втручання у внутрішні справи держави. Закон вперше чітко артикулював необхідність забезпечення функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя. Водночас держава гарантувала вільний розвиток і захист мов національних меншин, що було важливою умовою соціальної стабільності та злагоди [37, с. 15].

Економічний аспект національних інтересів у Законі 2003 року отримав нове трактування через утвердження інноваційної моделі розвитку та створення конкурентоспроможної економіки. Забезпечення постійного зростання рівня життя та добробуту населення було визнано прямим інтересом держави, що корелювало із соціальною орієнтацією ринку. Важливим пунктом стала інтеграція України в європейський політичний, економічний, правовий простір та євроатлантичний безпековий простір.

Термінологічний апарат категорії «національний інтерес» має тривалу історію, що сягає XVI століття, проте в Україні він набув актуальності лише в новітній період. У теорії міжнародних відносин це поняття традиційно сприймається у значенні «державний» або «всенародний» інтерес. У науковий обіг категорія увійшла відносно нещодавно, отримавши офіційне визнання в енциклопедичних виданнях лише у першій половині XX століття. Дослідженням цієї проблематики в Україні займається плеяда визначних вчених, серед яких В. Горбулін, О. Власюк, Г. Ситник та інші. Їхні праці склали наукову основу для політико-правової генези та становлення національних інтересів як об'єктивної реальності існування держави.

У сучасній літературі національні інтереси традиційно поділяються на внутрішні та зовнішні, що відображає дворівневу структуру державної політики. Проте, на думку багатьох дослідників, доцільніше розмежовувати власне «національні інтереси» як внутрішні прагнення та «національно-державні інтереси» як зовнішні пріоритети. Варто зауважити, що такий поділ є певною мірою умовним, адже будь-який інтерес має як внутрішні передумови, так і зовнішні наслідки. Наприклад, зміцнення обороноздатності є внутрішнім

інтересом, але воно безпосередньо впливає на позиціонування держави на міжнародній арені. Відтак, цілісність системи національних інтересів забезпечується через взаємопроникнення її компонентів.

Динаміка змін у визначенні національних інтересів яскраво простежується через трансформацію законодавства у 2010-х роках. Закон України від 1 липня 2010 року «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» відобразив складні політичні процеси того часу, проте подальші події змусили до радикального перегляду пріоритетів. Зокрема, Закон 2014 року про відмову від політики позаблоковості став прямою відповіддю на загрози територіальній цілісності держави. Ця зміна нормативно-правового поля була продиктована необхідністю захисту суверенітету в умовах зовнішньої агресії. Такий крок підкреслив, що національні інтереси не є статичними і мають адаптуватися до реальних безпекових викликів [4, с. 215].

У сучасних умовах варто вважати, що особливе місце у системі нормативних актів посідає Закон України «Про національну безпеку України», який став своєрідною «конституцією безпеки» [1]. Він консолідував досвід попередніх років та визначив нову архітектуру захисту національних інтересів у сучасних умовах. Цей закон акцентує увагу на стандартах НАТО та ЄС, що є стратегічним вибором української держави. У документі деталізовано повноваження органів державної влади у сфері безпеки та оборони, що забезпечує інституційну стабільність. Реалізація національних інтересів тепер розглядається через призму ефективного державного управління та демократичного цивільного контролю.

Важливу роль у формуванні стратегії національних інтересів відіграють Рішення Ради національної безпеки і оборони України (РНБО). Зокрема, Стратегія України щодо НАТО та подальші її редакції заклали основу для глибокої інтеграції в євроатлантичні структури. Універсал національної єдності та інші програмні документи також сприяли консолідації суспільства навколо ключових державних пріоритетів. Указ Президента, що ввів у дію нову редакцію Стратегії національної безпеки, став черговим кроком до модернізації

системи захисту інтересів. Всі ці акти сформували правовий каркас, який дозволяє державі гнучко реагувати на геополітичні зміни.

Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України у 2014 році стала ключовим документом для розуміння нових реалій безпеки. Вона окреслила контури майбутньої Стратегії національної безпеки, враховуючи необхідність захисту від гібридних загроз. Доповідь акцентувала на тому, що національний інтерес України полягає не лише у збереженні територій, а й у ментальному та інформаційному захисті населення. Це розширило горизонти державної політики, включивши в неї заходи з протидії пропаганді та дезінформації. Таким чином, нормативне поле почало охоплювати цифрову та гуманітарну сфери як пріоритетні [10, с. 96].

Утвердження України як надійного і передбачуваного партнера залишається незмінним завданням зовнішньої політики з 1993 року. Поширення позитивного образу держави у світі сприяє залученню інвестицій та зміцненню дипломатичних позицій. Це національний інтерес, який реалізується через культурну дипломатію та активну участь у міжнародних організаціях. Захист юридичних осіб за кордоном та підтримання зв'язків з українською діаспорою також входять до цього стратегічного блоку. Така діяльність зміцнює інтелектуальний та економічний потенціал нації, створюючи умови для її розширеного відтворення.

Моральні засади та розвиток духовності українського народу вперше були включені до переліку національних інтересів у 2003 році. Держава визнала, що без інтелектуального та морального здоров'я нації неможливо збудувати успішну економіку чи забезпечити обороноздатність. Збереження історичної свідомості та національної гідності є тими факторами, що консолідують суспільство у критичні моменти історії. Розвиток етнічної самобутності всіх громадян України незалежно від їхньої національності є запорукою внутрішньої злагоди. Таким чином, гуманітарний блок став невід’ємною частиною нормативного визначення національних прагнень.

Екологічна та техногенна безпека у вітчизняному законодавстві традиційно розглядається через призму захисту умов життєдіяльності суспільства. Починаючи з Концепції 1997 року, раціональне використання природних ресурсів визначено як пріоритет національного рівня. Це зумовлено як спадщиною Чорнобильської катастрофи, так і глобальними кліматичними викликами. Збереження навколишнього середовища є інтересом майбутніх поколінь, що накладає особливу відповідальність на чинну владу. Правові засади екологічної безпеки інтегровані в загальну систему національної безпеки, що підкреслює їхню значущість [40, с. 346].

Стабільність міжнародного становища України нерозривно пов'язана із недоторканністю її державних кордонів. Цей інтерес є фундаментальним і захищається як через внутрішні військові заходи, так і через міжнародне право. Робота над делімітацією та демаркацією кордонів була і залишається пріоритетним завданням дипломатичного корпусу. Відсутність територіальних претензій до сусідів та вимога взаємної поваги до суверенітету є основою мирного співіснування. Такий підхід відображений у всіх редакціях Стратегії національної безпеки України, починаючи з 1990-х років.

Науково-технологічний потенціал розглядається державою як рушій економічного зростання та зміцнення обороноздатності. Збереження наукових шкіл та розвиток високих технологій є національним інтересом, що дозволяє Україні залишатися серед розвинених країн світу. Перехід на інноваційну модель розвитку, закріплений у Законі 2003 року, мав на меті подолання технологічного відставання. Підтримка інтелектуального потенціалу народу є інвестицією у довгострокову безпеку та конкурентоспроможність. Це потребує не лише нормативного декларування, а й відповідного фінансового та інституційного забезпечення.

Політична та соціальна стабільність є необхідною умовою для реалізації будь-якої державної стратегії. Національна злагода досягається через розвиток демократичних інститутів та забезпечення прав і свобод людини. Правова держава має створювати умови, за яких політичні суперечності вирішуються

виключно у правовому полі. Гарантування конституційних прав громадян є найвищим національним інтересом, що визначає сутність української державності. Саме цей пріоритет стоїть першим у переліку Закону «Про основи національної безпеки України».

Національні інтереси України пройшли шлях від декларативного визначення до глибокої законодавчої деталізації. Кожен етап цього процесу був зумовлений як внутрішніми трансформаціями, так і зовнішніми викликами. Сьогодні нормативно-правові засади визначення національних інтересів є цілісною системою, що охоплює всі сфери суспільного життя. Вона базується на Конституції та спеціальних законах, які визначають стратегічний курс на європейську інтеграцію. Реалізація цих інтересів є запорукою успішного розвитку України як суверенної та незалежної держави [19, с. 65].

У сучасних умовах варто вважати, що визначення та реалізація національних інтересів характеризується переходом від стратегічного планування до безпосереднього виживання держави в умовах повномасштабної збройної агресії. На нормативному рівні цей період позначений домінуванням воєнно-політичного аспекту, де базовий національний інтерес – збереження державного суверенітету та територіальної цілісності в межах міжнародно визнаних кордонів 1991 року – набув характеру екзистенційного імперативу. Рішення РНБО та Укази Президента України останніх років змістили акцент на форсоване досягнення критеріїв членства в НАТО та ЄС, що тепер розглядається не просто як зовнішньополітичний вектор, а як єдина надійна гарантія безпеки та фізичного існування української нації.

На мою думку, трансформація національних інтересів на сучасному етапі також полягає в усвідомленні критичної важливості енергетичної, кібернетичної та інформаційної стійкості (resilience). Оновлені стратегічні документи підкреслюють, що захист критичної інфраструктури та цифрова безпека є невід'ємними складниками суверенітету, рівноцінними захисту фізичних кордонів. Крім того, уперше на такому високому рівні артикулюється інтерес щодо відновлення людського капіталу: повернення біженців,

реабілітація ветеранів та подолання демографічної кризи визнаються фундаментом для майбутнього економічного відродження. Держава демонструє перехід до моделі «стійкої безпеки», де розвиток оборонно-промислового комплексу на засадах високих технологій стає локомотивом для всієї національної економіки.

Важливим елементом сучасного етапу є також глобалізація українського національного інтересу, що виражається у просуванні «Формули миру» як міжнародного стандарту справедливості. Україна переросла роль пасивного отримувача допомоги, трансформувавшись у суб'єкта, який формує новий порядок денний європейської та світової безпеки. Нормативне закріплення статусу кандидата на вступ до ЄС та початок офіційних переговорів про членство стали правовим якорем, який унеможливлює повернення до політики багатовекторності чи позаблоковості. Таким чином, сучасний національний інтерес України – це синергія воєнної міці, інституційної інтеграції в західний світ та побудови інклюзивної моделі відновлення, що базується на верховенстві права та повазі до людської гідності [34, с. 153].

Таким чином, національні інтереси України – це не лише юридичні формули, а реальні потреби суспільства в безпеці, добробуті та свободі. Нормативна база є інструментом, який дозволяє державі систематизувати ці потреби та спрямовувати ресурси на їх задоволення. В умовах сучасних глобальних трансформацій українське законодавство у цій сфері продовжує вдосконалюватися. Це свідчить про життєздатність концепції національних інтересів та її здатність бути фундаментом для державної політики. Майбутнє України залежить від послідовності та твердості у захисті цих пріоритетів на всіх рівнях.

2.2. Основні загрози національним інтересам України на сучасному етапі

Сучасний етап розвитку української державності характеризується безпрецедентною інтенсифікацією загроз національним інтересам, які набули

системного, комплексного та екзистенційного характеру. Провідною загрозою, що підриває фундамент національного буття, є повномасштабна збройна агресія російської федерації, спрямована на повну ліквідацію української суб'єктності та руйнацію міжнародного правопорядку. Ця загроза реалізується не лише через прямі воєнні дії, а й через намагання легітимізувати анексію територій, що створює постійну напругу для територіальної цілісності держави. У контексті національної безпеки воєнна загроза зумовлює необхідність тотальної мобілізації ресурсів, що, своєю чергою, виснажує економічний потенціал та уповільнює соціальний розвиток. Відтак, обороноздатність постає як першочерговий інтерес, навколо якого вибудовується вся архітектура сучасного державного управління.

Економічна дестабілізація є другою за вагомістю загрозою, що прямо випливає з руйнування промислових активів, логістичних ланцюгів та втрати контролю над значними природними ресурсами. Систематичні атаки на об'єкти енергетичної інфраструктури створюють ризики для енергетичної безпеки, що негативно впливає на роботу підприємств та якість життя населення. Глибокий дефіцит державного бюджету, спричинений надмірними видатками на оборону, посилює залежність України від зовнішнього фінансування, що за певних умов може обмежувати свободу політичного маневру. Блокування морських портів та замінованість сільськогосподарських угідь підривають експортний потенціал аграрного сектору, який традиційно був гарантом валютних надходжень. Таким чином, економічна вразливість стає інструментом зовнішнього тиску та фактором внутрішньої соціальної напруги [45].

На мій погляд, демографічна катастрофа, спричинена масовою міграцією населення за кордон та значними втратами людського капіталу внаслідок бойових дій, становить довгострокову загрозу національному відтворенню. Мільйони українців, переважно жінки та діти, змушені були шукати прихистку в інших країнах, що призводить до стрімкого старіння нації та дефіциту трудових ресурсів у майбутньому. Втрата інтелектуального потенціалу через «відтік мізків» загрожує конкурентоспроможності України у

високотехнологічних галузях економіки. Крім того, психологічна травматизація суспільства та деформація інституту сім'ї створюють складні виклики для соціальної політики на десятиліття вперед. Без ефективної стратегії повернення громадян та стимулювання народжуваності Україна ризикує зіткнутися з незворотними процесами депопуляції, що підриває саму основу національної ідентичності.

Інформаційна та кібернетична агресія виступає сучасним інструментом гібридної війни, спрямованим на розхитування внутрішньополітичної стабільності та дезорієнтацію суспільства. Масовані дезінформаційні кампанії в соціальних мережах мають на меті посіяти зневіру в інститутах державної влади та підірвати довіру до Збройних Сил України. Кібератаки на державні реєстри, банківську систему та сервіси електронного урядування спрямовані на паралізацію критичного управління державою. Ця загроза є особливо небезпечною через свою транскордонність та складність ідентифікації безпосередніх виконавців у цифровому просторі. Захист національного інформаційного простору вимагає не лише технічних рішень, а й підвищення медіаграмотності населення, що є тривалим та ресурсовитратним процесом [23, с. 31].

Екологічний екоцид, спричинений веденням бойових дій, становить загрозу екологічній безпеці не лише України, а й усього Європейського регіону. Руйнування Каховської ГЕС, мінування територій, забруднення ґрунтів хімічними речовинами та пожежі в лісових масивах призводять до незворотних змін у екосистемах. Радіаційна загроза, пов'язана з окупацією та обстрілами об'єктів атомної енергетики, зокрема Запорізької АЕС, створює ризик катастрофи глобального масштабу. Забруднення водних ресурсів та транскордонне перенесення небезпечних викидів роблять екологічну проблематику частиною міжнародного безпекового порядку денного. Відновлення природного середовища потребуватиме колосальних інвестицій та міжнародної співпраці протягом багатьох років після завершення активної фази конфлікту.

Корупція та недостатня ефективність державного управління залишаються внутрішніми загрозами, які гальмують темпи інтеграції України до європейського співтовариства. Недосконаліть судової системи та опір реформам з боку окремих олігархічних груп підривають інвестиційну привабливість держави та довіру міжнародних партнерів. В умовах воєнного стану прозорість розподілу ресурсів та ефективне використання фінансової допомоги стають критично важливими факторами виживання. Корупційні скандали в оборонній сфері безпосередньо загрожують боєздатності армії та міжнародному іміджу країни. Подолання цих внутрішніх деструктивних явищ є необхідною умовою для формування сильної, стійкої держави, здатної захистити власні національні інтереси у довгостроковій перспективі [2, с. 94].

У сучасних умовах варто вважажти, що політична дестабілізація та спроби розпалювання внутрішніх конфліктів на ґрунті мовних, релігійних чи етнічних розбіжностей використовуються агресором для послаблення суспільної єдності. Маніпуляції навколо питань церковної приналежності чи статусу мов національних меншин спрямовані на створення зон напруженості всередині країни. В умовах втоми суспільства від тривалого конфлікту такі вразливості можуть бути використані для провокування протестних настроїв та соціальних вибухів. Забезпечення національної злагоди та формування інклюзивної ідентичності є стратегічним інтересом, що потребує зваженої гуманітарної політики. Здатність суспільства до самоорганізації та консолідації залишається головним запобіжником проти сценаріїв внутрішнього колапсу, що нав’язуються ззовні.

Загроза втрати науково-технологічного потенціалу внаслідок руйнування освітньої бази та призупинення фундаментальних досліджень створює ризик технологічного відставання України. Багато наукових центрів та університетів опинилися в зоні бойових дій або були вимушені евакуюватися, що призвело до розриву наукових зв’язків та втрати обладнання. Недостатнє фінансування цивільної науки в умовах війни змушує молодих вчених емігрувати, що позбавляє державу інноваційного майбутнього. Водночас, розвиток оборонних

технологій (MilTech) на сучасному етапі стає шансом для модернізації технічного сектору. Важливо, щоб воєнний досвід розробки дронів та систем РЕБ був трансформований у цивільні технології після війни, інакше країна залишиться сировинним додатком світової економіки [12, с. 26].

Трансформація міжнародної підтримки та ризик зменшення обсягів допомоги з боку ключових партнерів є геополітичною загрозою національним інтересам. Зміна внутрішньополітичних кон'юнктур у країнах ЄС та США, виникнення нових конфліктів у світі (наприклад, на Близькому Сході) можуть відволікати увагу від українського питання. Загроза «втоми від війни» у західних демократіях спонукає агресора до стратегії виснаження, розрахованої на припинення постачання зброї та фінансів. Україні необхідно постійно актуалізувати свій порядок денний, доводячи, що її безпека є невід'ємною частиною глобальної стабільності. Формування стійких союзницьких відносин та перехід на прямі контракти з виробниками зброї є засобом нівелювання цієї зовнішньої вразливості.

На мій погляд, злочинність, особливо транскордонна, та контрабанда зброї в умовах прозорості кордонів і насиченості суспільства засобами ураження створюють ризики для громадської безпеки. Велика кількість незареєстрованої зброї на руках у населення може призвести до зростання рівня насильницьких злочинів та формування організованих злочинних угруповань. Посилення контролю за обігом зброї та реформування правоохоронних органів є критично важливими завданнями для підтримки правопорядку в тилу. Крім того, загроза проникнення диверсійно-розвідувальних груп вимагає постійної пильності та високого рівня підготовки спецслужб. Громадська безпека є фундаментом, на якому тримається віра громадян у спроможність держави захистити кожну людину, що є невід'ємною складовою національного інтересу [25, с. 73].

Загроза продовольчій безпеці, хоча Україна і є аграрною державою, проявляється у зростанні цін на продукти харчування та дефіциті окремих товарів через руйнування переробної промисловості. Втрата територій, де

традиційно вирощувалися певні культури (наприклад, овочі на Півдні), змушує перебудовувати всю структуру внутрішнього ринку. Логістичні труднощі всередині країни здорожують доставку продуктів до кінцевого споживача, що б'є по найменш захищених верствах населення. Забезпечення сталого функціонування аграрного сектору в умовах мінної небезпеки та дефіциту пального є викликом для державної політики. Продовольча незалежність є елементом загальної стійкості нації перед тривалими випробуваннями, тому підтримка дрібних та середніх фермерів набуває стратегічного значення.

Гуманітарна криза на окупованих територіях та проблема інтеграції мешканців після деокупації є складною загрозою для соціальної згуртованості. Тривала ізоляція, примусова паспортизація та масована пропаганда на загарбаних землях змінюють свідомість людей, що створює ризики конфліктів під час реінтеграції. Питання колабораціонізму та відновлення справедливості потребують тонкого юридичного та психологічного підходу, щоб уникнути внутрішнього розколу. Відбудова зруйнованої інфраструктури, житла та шкіл на звільнених землях потребуватиме величезних ресурсів, без яких неможливе повернення людей до нормального життя. Відчуття покинутості чи несправедливості серед мешканців деокупованих районів може стати ґрунтом для майбутніх деструктивних впливів [44, с. 25].

Загроза втрати культурної спадщини та ідентичності через цілеспрямоване нищення музеїв, церков та пам'яток культури агресором. Російська політика на окупованих територіях спрямована на стирання українського культурного коду, вилучення підручників історії та нав'язування імперських наративів. Захист матеріальних і духовних надбань народу є інтересом, що забезпечує тяглість поколінь. Викрадення культурних цінностей та їх вивезення за межі країни потребують міжнародних юридичних зусиль для їх повернення. Збереження мови та культури в умовах глобального розсіювання українців через війну є викликом для державної гуманітарної стратегії, яка має працювати як всередині країни, так і за кордоном.

Техногенна вразливість великих промислових об’єктів, шахт та хімічних підприємств, які знаходяться в зоні досяжності ворожої артилерії чи ракет, створює постійну загрозу масштабних аварій. Затоплення шахт на Донбасі призводить до забруднення підземних вод та просідання ґрунтів, що загрожує регіональною екологічною катастрофою. Відсутність належного технічного обслуговування об’єктів критичної інфраструктури через військові дії підвищує ризик виникнення надзвичайних ситуацій. Моніторинг стану таких об’єктів та розробка планів реагування є складним завданням для служби надзвичайних ситуацій. Кожна така аварія не лише завдає збитків, а й відволікає ресурси від потреб фронту, що є додатковим фактором тиску на державу.

Фінансова нестабільність та інфляційні ризики безпосередньо загрожують добробуту населення, знижуючи купівельну спроможність і збільшуючи рівень бідності. Велика частка тіньової економіки в умовах кризи ускладнює збір податків та наповнення бюджету, що змушує державу вдаватися до непопулярних кроків. Непередбачуваність валютного курсу створює ризики для бізнесу, що планує свою діяльність у довгостроковій перспективі. Стабільність банківської системи є критично важливою для збереження довіри вкладників та забезпечення розрахунків усередині країни. Без виваженої монетарної політики та підтримки міжнародних фінансових інституцій економічна система може не витримати тривалого навантаження війни [46, с. 226].

Загроза міжнародній суб’єктності через можливі спроби нав’язати Україні мирні плани, що суперечать її національним інтересам (компроміси щодо територій чи суверенітету). Зовнішній тиск з боку окремих гравців з метою якнайшвидшого припинення конфлікту за будь-яку ціну є викликом для української дипломатії. Збереження суб’єктності означає право України самостійно визначати своє майбутнє, включаючи членство в оборонних союзах. Будь-які «заморожені конфлікти» розцінюються як відкладена загроза, що лише дає агресору час для перегрупування. Тверда позиція щодо неможливості торгівлі суверенітетом є основою захисту національного інтересу на міжнародній арені.

Таким чином, основні загрози національним інтересам України на сучасному етапі мають гібридну природу, поєднуючи пряму воєнну силу з економічним тиском, кібердиверсіями та гуманітарними викликами. Особливістю сучасної ситуації є те, що загрози стали перманентними, вимагаючи від держави переходу до режиму постійної готовності та стійкості. Успішна протидія цим загрозам можлива лише за умови тісної взаємодії влади, громадянського суспільства та міжнародних партнерів. Кожна з перелічених загроз є водночас і точкою росту, де через подолання кризи Україна формує нові інституційні спроможності. Таким чином, сучасна архітектура національної безпеки має бути гнучкою, інноваційною та націленою на усунення причин, а не лише наслідків загроз.

2.3. Механізми реалізації та захисту національних інтересів України

Механізми реалізації та захисту національних інтересів України на сучасному етапі являють собою розгалужену та ієрархічно впорядковану систему, де Стратегія національної безпеки України виступає фундаментальною основою. Цей документ не лише декларує наміри, а й закладає концептуальний базис для створення цілої низки вузькоспеціалізованих стратегічних актів, що охоплюють усі сфери життєдіяльності держави. Забезпечення комплексного підходу до гарантування безпеки вимагає синхронізації дій усіх державних інституцій, від воєнного командування до соціальних служб. Стратегія визначає ті основоположні орієнтири, які згодом трансформуються у конкретні плани та програми, створюючи єдине поле стратегічного планування. Таким чином, державна політика позбувається фрагментарності, набуваючи ознак цілісного механізму, здатного протидіяти екзистенційним викликам.

У центрі цієї системи перебуває Стратегія воєнної безпеки України, яка є ключовим інструментом захисту суверенітету в умовах прямої збройної агресії. Вона покликана забезпечити обороноздатність країни через модернізацію

Збройних Сил, впровадження стандартів НАТО та розвиток асиметричних засобів стримування. Водночас, військова міць неможлива без сталого тилу, що актуалізує роль Стратегії громадської безпеки та цивільного захисту. Цей документ фокусується на мінімізації суспільних ризиків, впорядкуванні заходів захисту населення від надзвичайних ситуацій та формуванні ефективної системи стійкості громад. Поєднання мілітарних та цивільних компонентів захисту дозволяє створити всеохопну модель національної оборони, де кожен рівень управління має чітко визначені завдання [5, с. 216].

Економічний блок механізмів реалізації національних інтересів представлений Стратегією економічної безпеки та Стратегією розвитку оборонно-промислового комплексу. У сучасних умовах економіка стає не лише ресурсом для фронту, а й самостійним фронтом боротьби за стабільність держави. Заходи, передбачені цими документами, спрямовані на забезпечення сталого виробництва, захист критичних економічних інтересів та зменшення залежності від зовнішніх шоків. Оборонно-промисловий комплекс розглядається як локомотив технологічного прогресу, здатний виробляти високотехнологічне озброєння та створювати робочі місця. Економічна стійкість, таким чином, стає запорукою політичної незалежності, дозволяючи державі приймати рішення, виходячи виключно з власних національних пріоритетів.

На мою думку, окреме місце у системі захисту посідає Стратегія людського розвитку, яка ставить за мету підвищення якості та тривалості життя громадян. Національні інтереси не можуть бути реалізовані без збереження та розвитку людського капіталу, який є найціннішим ресурсом України. Ця стратегія охоплює питання освіти, охорони здоров'я та соціального захисту, створюючи умови для самореалізації особистості навіть у кризові періоди. У тісному зв'язку з нею функціонує Стратегія біобезпеки та біологічного захисту, що набула особливої ваги в контексті глобальних пандемій та ризиків застосування нетрадиційної зброї. Захист здоров’я нації розглядається як

фундамент національної сили, без якого будь-які інші досягнення втрачають сенс [16, с. 127].

Енергетична та екологічна складові безпеки реалізуються через відповідні стратегії, що базуються на принципах незалежності та адаптивності. Стратегія енергетичної безпеки спрямована на диверсифікацію джерел постачання, розвиток відновлюваної енергетики та захист енергетичної інфраструктури від фізичних атак. Паралельно з цим, Стратегія екологічної безпеки та адаптації до зміни клімату відповідає на глобальні екологічні виклики, намагаючись мінімізувати вплив техногенних катастроф, спричинених війною. Ці документи формують довгостроковий погляд на використання природних ресурсів, гарантуючи, що майбутні покоління українців матимуть придатне для життя середовище. Екологічна дипломатія стає новим інструментом просування інтересів України на міжнародній арені, підкреслюючи відповідальність агресора за скоєний екоцид.

Цифровий простір та інформаційна сфера вимагають специфічних засобів захисту, що втілені у Стратегії інформаційної безпеки та Стратегії кібербезпеки України. В епоху гібридних воєн дезінформація та кібератаки на критичну інфраструктуру можуть бути не менш руйнівними, ніж ракетні удари. Ці документи визначають алгоритми протидії зовнішньому інформаційному впливу, захисту персональних даних та забезпечення цілісності державних реєстрів. Кібербезпека стає невід’ємною частиною загальної воєнної стратегії, де цифрова стійкість гарантує стабільність управління державою. Інформаційний суверенітет, своєю чергою, дозволяє формувати об'єктивний порядок денний всередині країни та за її межами, нейтралізуючи ворожі наративи.

Зовнішньополітична діяльність України структурується навколо Стратегії зовнішньополітичної діяльності, яка визначає пріоритети на шляху до європейської та євроатлантичної інтеграції. Цей механізм спрямований на вдосконалення зовнішніх зв’язків, зміцнення міжнародних альянсів та залучення глобальної підтримки для відновлення територіальної цілісності.

Стратегія забезпечує єдність голосу України на світовій арені, що є критично важливим для протидії агресивній політиці рф. У тісному зв'язку із зовнішнім вектором працює Стратегія інтегрованого управління кордонами, яка фокусується на посиленні контролю та ефективності роботи прикордонної служби. Безпека кордонів є першим рубежем захисту суверенітету та обов'язковою умовою для вступу до Шенгенського простору [18, с. 32].

Державна безпека у вузькому розумінні забезпечується Стратегією забезпечення державної безпеки та Національною розвідувальною програмою. Розвідувальна інформація є «очима та вухами» системи національної безпеки, дозволяючи діяти превентивно. Протидія загрозам суверенітету на рівні спецслужб вимагає високої технологічності та інтелектуальної переваги над ворогом. Ці механізми працюють у режимі максимальної конфіденційності, забезпечуючи внутрішню міцність державного апарату.

Питання фізичного виживання населення та стабільності ринків вирішуються через Стратегію продовольчої безпеки. Вона орієнтована на забезпечення стабільного доступу до якісної їжі та підтримку аграрного сектору як гаранта внутрішнього спокою. Продовольча безпека є елементом соціальної стабільності, оскільки дефіцит або надмірне подорожчання базових продуктів може стати фактором внутрішньої дестабілізації. Враховуючи статус України як «житниці світу», ця стратегія має і глобальний вимір, впливаючи на позиціонування держави як надійного постачальника продовольства.

Аналіз вказаних стратегічних документів дає підстави стверджувати, що державна політика у сфері безпеки має слугувати орієнтиром для всього сталого розвитку держави. Вона повинна відображати всебічно узгоджену сукупність офіційно прийнятих позицій щодо ключових цілей особистості, суспільства і держави. Це вимагає відходу від реактивної моделі управління (реагування на події) до проактивної, де загрози прогнозуються та нейтралізуються на ранніх стадіях. Стратегічне планування має охоплювати як зовнішні, так і внутрішні загрози, створюючи багатошарову систему захисту.

Тільки такий підхід дозволяє забезпечити баланс між амбіціями щодо європейської інтеграції та реальними викликами війни [35, с. 390].

Важливою умовою ефективності цих механізмів є об’єктивна оцінка наявних ресурсів та можливостей держави. Будь-яка стратегія залишатиметься лише декларацією, якщо вона не підкріплена фінансовими, технічними та людськими ресурсами. Сьогодні Україна стикається з обмеженістю бюджетних коштів, що вимагає жорсткої пріоритезації видатків на користь сектору безпеки. Водночас, залучення міжнародної допомоги дозволяє компенсувати частину внутрішніх дефіцитів, проте це створює виклики для довгострокової самодостатності. Ефективний баланс між зовнішньою підтримкою та розвитком власних спроможностей є ключовим завданням для суб’єктів реалізації національних інтересів.

Агресивна політика російської федерації залишається найгострішою загрозою, яка невпинно стоїть перед Україною і визначає зміст усіх стратегічних документів. Дії ворога, спрямовані на грубе порушення територіальної цілісності, вимагають від держави миттєвого впровадження комплексних стратегій подолання наслідків агресії. Це не лише воєнна проблема, а й виклик для демократичного устрою та правової системи України. Російська агресія сповільнює прогрес на шляху до європейської інтеграції, намагаючись перетворити Україну на «сіру зону» нестабільності. Відтак, механізми захисту мають бути націлені не лише на відбиття атак, а й на прискорення інституційних реформ, що роблять державу сильнішою.

Захист демократичних цінностей та основ конституційного ладу є невід'ємним складником національних інтересів. Механізми реалізації політики безпеки не повинні порушувати права і свободи людини, навіть в умовах воєнного стану. Це створює певний правовий парадокс, де держава має бути водночас сильною для захисту кордонів і стриманою для збереження демократії. Стратегія національної безпеки враховує цей баланс, визначаючи людиноцентричність як один із пріоритетів. Довіра громадян до державних

інституцій є найефективнішим «м'яким» механізмом захисту, який неможливо замінити жодною зброєю [43].

Технічний прогрес та інновації у сфері безпеки стають вирішальним фактором у боротьбі за суверенітет. Розробка та впровадження новітніх зразків техніки, систем РЕБ та безпілотних апаратів є частиною Стратегії воєнної безпеки та Стратегії розвитку ОПК. Україна перетворюється на глобальний полігон для випробування сучасних оборонних технологій, що створює унікальний досвід. Цей досвід має бути капіталізований через створення власних виробничих ліній та експорт безпекових рішень у майбутньому. Технологічна перевага є єдиним способом компенсувати чисельну перевагу ворога, тому інвестиції в R&D (дослідження та розробки) стають пріоритетом національного рівня.

Екологічна безпека в умовах війни набуває ознак боротьби з екоцидом, що вимагає специфічних правових та організаційних механізмів. Систематичне нищення природних заповідників, забруднення акваторій морів та мінування лісів створюють довгострокову загрозу біологічному різноманіттю. Реалізація Стратегії екологічної безпеки передбачає не лише відновлення, а й адаптацію до нових кліматичних умов, які змінюються під впливом воєнних дій. Міжнародна співпраця у цій сфері дозволяє залучати експертизу та фінансування для очищення територій від вибухонебезпечних предметів. Екологічний захист є інтересом майбутніх поколінь, що потребує негайних дій вже сьогодні.

Соціальна стабільність забезпечується через механізми справедливого розподілу ресурсів та підтримку соціально вразливих груп. Стратегія людського розвитку та інші програмні документи мають на меті запобігти глибокій поляризації суспільства внаслідок війни. Забезпечення робочих місць для ветеранів, інклюзивність міського простору та психологічна підтримка населення є тими «невидимими» механізмами, що тримають країну разом. Соціальний захист є частиною внутрішньої безпеки, оскільки відчуття несправедливості може стати ґрунтом для ворожих маніпуляцій. Державна

політика в цій сфері має бути прозорою та зрозумілою для кожного громадянина [6, с. 110].

Механізми реалізації національних інтересів також включають активну протидію корупції як фактору, що підриває національну безпеку зсередини. Корупція у сфері оборони чи розподілу гуманітарної допомоги є прямою загрозою виживанню держави, тому антикорупційні органи інтегровані у систему загальної безпеки. Прозорість та підзвітність є стандартами, без яких неможлива повноцінна інтеграція в ЄС та НАТО. Боротьба з корупцією розглядається не просто як вимога партнерів, а як необхідна умова ефективності всіх інших стратегій. Чистота державних інституцій є запорукою того, що ресурси будуть використані саме за призначенням – для захисту та розвитку.

Зміцнення міжнародного правопорядку та притягнення агресора до відповідальності є ключовим інструментом захисту інтересів у довгостроковій перспективі. Україна ініціює створення спеціальних трибуналів та механізмів репарацій, що є частиною Стратегії зовнішньополітичної діяльності. Правовий механізм захисту суверенітету виходить за межі національних судів, охоплюючи міжнародні судові інстанції в Гаазі та Страсбурзі. Юридична перемога над агресором є обов'язковою умовою відновлення справедливості та запобігання новим конфліктам. Це вимагає високої кваліфікації юристів-міжнародників та послідовної дипломатичної роботи.

Стратегічне управління кордонами в умовах війни трансформувалося з митно-прикордонної діяльності у складний безпековий механізм. Посилення контролю на кордоні з агресором та Білоруссю поєднується з полегшенням процедур на західних кордонах для транзиту військових та гуманітарних вантажів. Стратегія інтегрованого управління кордонами передбачає використання сучасних систем відеоспостереження, дронів та інтелектуальних систем аналізу ризиків. Кордон має бути «розумним» – непрохідним для ворога та зручним для друзів.

Таким чином, можна констатувати, що в Україні сформовано цілісний та багатогранний механізм реалізації пріоритетів національної безпеки, де кожна спеціалізована стратегія є важливою ланкою спільного ланцюга. Синергія воєнних, економічних, інформаційних та соціальних інструментів створює ту необхідну стійкість, яка дозволяє державі вистояти під тиском найгостріших загроз. Головним викликом залишається практичне втілення цих документів у реальність, що вимагає неухильного дотримання принципів законності, прозорості та професіоналізму. Тільки через узгоджені дії держави та суспільства, підкріплені міжнародною підтримкою, Україна зможе нейтралізувати агресивну політику рф та забезпечити свій сталий розвиток.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ У КОНТЕКСТІ ЗМІЦНЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

3.1. Державна політика у сфері забезпечення національних інтересів

Державна політика у сфері забезпечення національних інтересів на сучасному етапі постає не просто як сукупність управлінських рішень, а як комплексна, функціонально спрямована система заходів, покликана вирішувати взаємопов'язані політичні та соціально-економічні проблеми. В умовах глобальної нестабільності та прямих воєнних загроз вона має демонструвати високу адаптивність, бути здатною своєчасно реагувати на трансформаційні зміни, що відбуваються в державі та суспільстві. Ефективність такої політики визначається її результативністю та прийнятністю для населення, що вимагає від владних інституцій оптимального розподілу повноважень та ухвалення якісних рішень у сфері публічного управління. Важливо розуміти, що продумана державна стратегія зміцнює національну безпеку, тоді як недбале керівництво чи фрагментарні рішення створюють додаткові ризики для існування держави.

Авторське бачення державної політики дозволяє визначити її як систематичну та цілеспрямовану діяльність, яка включає розробку стратегій, прийняття рішень та реалізацію заходів для досягнення загальних цілей розвитку. Вона спрямована на покращення якості життя громадян, забезпечення економічного зростання, соціальної справедливості та збереження екологічної стійкості. У контексті національних інтересів державна політика виступає головним інструментом забезпечення добробуту та безпеки, де кожне рішення має бути обґрунтованим і спрямованим на довгострокову перспективу. Такий підхід передбачає створення сприятливих умов для інноваційного функціонування підприємств, що є фундаментом економічної міцності країни [7, с. 84].

Забезпечення безпеки є не лише основною функцією держави, а й вирішальним чинником для її стабільності та економічного поступу. Як справедливо зазначає О. Власюк, безпека є фундаментальною передумовою суспільного життя, і нездатність держави гарантувати цю цінність неминуче призводить до занепаду як соціальних структур, так і владних інституцій. Хоча економічне процвітання та дотримання законів створюють комфортне середовище для співіснування, саме захищеність від фундаментальних загроз є тією базовою потребою, актуальність якої максимально зростає в часи конфліктів та війни. Сьогодні головним пріоритетом державної політики є перемога України та збереження системи базових цінностей, що є основою нашої ідентичності.

На мою думку, національна безпека у структурі державної політики виступає гарантом розвитку та можливості громадян реалізувати свої законні інтереси. Вона охоплює широкий спектр заходів: від збереження територіальної цілісності до захисту прав людини та забезпечення соціальної стабільності. Розумна стратегія безпеки вимагає системного підходу, який враховує загрози як на внутрішньому, так і на міжнародному рівнях. Важливо, щоб державні органи працювали в синергії з інститутами громадянського суспільства, формулюючи спільні стратегії та законодавчі ініціативи. Успішна взаємодія між державними та цивільними структурами є ключовою для зміцнення національної обороноздатності та забезпечення стійкості країни перед лицем агресора.

Згідно з поглядами Д. Паламарчука, національна безпека визначається здатністю країни ефективно виявляти, запобігати та усувати загрози національним інтересам. Це досягається через надання пріоритету захисту ключових цінностей та вжиття своєчасних заходів, що адекватно відповідають масштабам викликів. Основою такої діяльності в Україні є дотримання принципів правової демократичної держави, де кожне безпекове рішення базується на законі та враховує інтереси громадян. Державна політика в цій

сфері має бути прозорою та зрозумілою, щоб забезпечити високий рівень суспільної підтримки та довіри до дій влади [8, с. 241].

Система національної безпеки забезпечує захищеність держави через розгалужений механізм правових, державних та громадських гарантій. Вона спрямована на виконання конституційного порядку, захист суверенітету та охорону населення від розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб чи атак окремих радикальних груп. Сучасне розуміння безпеки є надзвичайно широким і охоплює політичну, економічну, військову, інформаційну, фінансову, епідемічну та навіть культурну сфери. Кожен із цих аспектів потребує специфічних інструментів державної політики та професійного управління. Захищеність системи означає її здатність зберігати цілісність і виконувати свої функції навіть за умови інтенсивного негативного впливу зовнішніх факторів.

Мосейко А. Г. наголошує, що національна безпека полягає у захисті інтересів особистості, суспільства і держави, а також у збереженні національних цінностей та способу життя. Загрози цим цінностям можуть мати різне походження – як внутрішнє, так і зовнішнє, що вимагає від державної політики багатовекторності. У контексті Закону України «Про національну безпеку України» державна безпека акцентує увагу на невійськових загрозах, таких як кібератаки, тероризм та економічна нестабільність [1]. Водночас національна безпека визначається як цілісний захист суверенітету та демократичного конституційного ладу. Це розмежування дозволяє державним органам чіткіше розподіляти ресурси та спеціалізувати заходи протидії [20, с. 782].

Ефективна державна політика у сфері безпеки повинна базуватися на науковому аналізі причин і наслідків закономірностей суспільного розвитку. Національна безпека має комплексний характер і розглядається на двох рівнях: практичному, що стосується конкретних оперативних заходів, та теоретичному, який охоплює стратегічне управління. Держава має вчасно впроваджувати соціальні та економічні стимули, підтримуючи інноваційне функціонування

підприємств, що зміцнює внутрішній ресурс країни. Організація роботи органів влади повинна гарантувати, що ухвалена політика не лише захищає інтереси зацікавлених сторін, а й сприяє стабільному розвитку всього суспільства.

Особливого значення державна політика набуває в умовах воєнного стану, коли загрози безпеці досягають свого піку. У цей період страх перед втратою життєвого простору змушує людей шукати максимального захисту з боку державних інституцій. Пріоритетність перемоги у війні з рф диктує необхідність консолідації всіх ресурсів навколо інтересів оборони та безпеки. Проте навіть у такий час державна політика не повинна ігнорувати питання соціальної справедливості та якості життя громадян. Збалансоване поєднання воєнних потреб із соціально-економічною підтримкою населення є ознакою зрілої та ефективної державної стратегії.

Концепція державної політики національної безпеки України постійно еволюціонує, відображаючи світові тренди та локальні виклики. Розробка єдиної цілісної стратегії є актуальним завданням, яке вимагає подальшого розгляду теоретичних та методологічних аспектів. Важливо, щоб правові демократичні принципи залишалися непорушними, оскільки вони забезпечують легітимність державних рішень в очах громадян. Національна безпека – це не лише відсутність загроз, а й наявність умов для прогресивного поступу країни. Вона виступає фундаментом, на якому будується майбутній добробут та міжнародний авторитет України [39, с. 176].

Публічне управління у сфері національних інтересів вимагає ухвалення обґрунтованих рішень, що враховують потенційні ризики та наявні ресурси. Держава повинна виступати активним суб’єктом, що створює сприятливе середовище для розвитку, а не лише реагує на кризи. Спільні зусилля державних органів та громадського сектору у формулюванні законодавства зміцнюють національну обороноздатність. Тільки через інтеграцію зусиль, інноваційний підхід та чітку цілеспрямованість завдань державна політика зможе забезпечити надійний захист національних інтересів. Це складний

процес, що потребує постійного вдосконалення управлінських практик та стратегічного бачення.

Таким чином, національна безпека як результат державної політики є запорукою сталого розвитку нашої країни. Гарантування захисту інтересів окремих осіб та суспільства в різних аспектах життєдіяльності сприяє зміцненню державної стійкості. Система державних гарантій має бути спроможною зберігати систему в цілісності за будь-яких умов. Україна сьогодні демонструє світові приклад того, як державна політика може трансформуватися під впливом викликів, стаючи більш рішучою та орієнтованою на національні цінності. Майбутнє держави залежить від здатності інституцій підтримувати цей темп змін і забезпечувати беззаперечний пріоритет національних інтересів.

3.2. Роль громадянського суспільства та міжнародного співробітництва у забезпеченні національної безпеки

Роль громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки України на сучасному етапі зазнала фундаментальної трансформації, перетворившись із пасивного спостерігача на активного суб’єкта безпекової політики. Громадянське суспільство виступає не лише джерелом легітимності державної влади, а й потужним механізмом суспільного контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони. В умовах повномасштабної агресії волонтерські рухи, громадські організації та благодійні фонди фактично інтегрувалися в загальну систему спротиву, забезпечуючи гнучкість і швидкість реагування, які часто недоступні бюрократичним структурам. Це створює унікальну модель «всеохопної оборони», де межа між державним і цивільним сектором стає прозорою заради досягнення спільної мети – збереження суверенітету. Таким чином, активність громадян є критично важливим чинником національної стійкості, що дозволяє державі витримувати тривалі екзистенційні навантаження.

Демократичний цивільний контроль є невід'ємною частиною правового механізму захисту національних інтересів, гарантуючи прозорість використання бюджетних коштів та дотримання прав людини. Громадські ради при силових відомствах та незалежні аналітичні центри здійснюють моніторинг ефективності державних стратегій, надаючи експертну оцінку та рекомендації щодо їх вдосконалення. Це сприяє мінімізації корупційних ризиків, які в умовах війни прирівнюються до загроз національній безпеці, та підвищує довіру населення до інституцій влади. Крім того, громадянське суспільство відіграє ключову роль у протидії інформаційним операціям противника, формуючи внутрішній імунітет до дезінформації та пропаганди. Соціальна згуртованість, що базується на спільних цінностях і взаємній довірі, стає тим нематеріальним активом, який забезпечує внутрішню стабільність країни [11, с. 62].

Міжнародне співробітництво виступає зовнішнім контуром забезпечення національної безпеки, без якого неможливе ефективне стримування масштабної воєнної агресії. Україна активно розбудовує систему двосторонніх та багатосторонніх безпекових угод, які створюють правове підґрунтя для отримання воєнної, фінансової та гуманітарної допомоги. Участь у міжнародних організаціях, таких як ООН, ОБСЄ та Рада Європи, дозволяє використовувати дипломатичні інструменти для тиску на агресора та легітимізації вимог щодо відновлення територіальної цілісності. Стратегічне партнерство з країнами НАТО та ЄС трансформувалося з декларативного напряму на практичну інтеграцію у західний безпековий простір. Координація зусиль у форматі «Рамштайн» та інших ініціатив демонструє здатність України мобілізувати світову спільноту навколо захисту міжнародного права.

Взаємодія між внутрішніми ресурсами громадянського суспільства та можливостями міжнародного співробітництва створює синергетичний ефект, що підсилює загальну стійкість держави. Громадські організації часто виступають містком між міжнародними донорами та кінцевими бенефіціарами, забезпечуючи прозорий розподіл допомоги та її цільове використання.

Міжнародна підтримка громадянських ініціатив у сфері прав людини, екології та цифровізації сприяє модернізації державного управління за європейськими стандартами. Водночас, активна позиція українського суспільства є вагомим аргументом для іноземних партнерів щодо продовження та посилення підтримки, оскільки вони бачать реальну волю народу до боротьби за демократію.

Інформаційна дипломатія та культурне співробітництво також є важливими аспектами захисту національних інтересів, спрямованими на формування суб'єктності України у світі. Громадські активісти та митці через міжнародні платформи доносять правду про події в країні, протидіючи наративам агресора та зміцнюючи міжнародну солідарність. Це дозволяє зберігати фокус світової уваги на українському питанні, що є критично важливим для запобігання «втомі від війни» у західних демократіях. Міжнародне співробітництво у сфері кібербезпеки та обміну розвідувальними даними підвищує технічну здатність держави виявляти та нейтралізувати приховані загрози. Таким чином, поєднання «м'якої сили» суспільства та професійних безпекових механізмів міжнародного рівня створює всеохопний захист національного інтересу [15, с. 99].

Особливе значення має співпраця у сфері воєнно-технічного співробітництва та підготовки кадрів, що реалізується через спільні навчання та програми обміну досвідом. Громадянське суспільство підтримує цей процес через розвиток технологічних стартапів (MilTech), які залучають іноземні інвестиції та експертизу для створення новітніх зразків озброєння. Спільне виробництво зброї з міжнародними компаніями на території України стає не лише інтересом оборони, а й фактором економічного зростання та інтеграції в глобальний ринок. Це дозволяє поступово переходити від моделі допомоги до моделі рівноправного партнерства, де Україна виступає донором безпекового досвіду для Європи. Здатність суспільства швидко опановувати нові технології та впроваджувати їх у практику стає конкурентною перевагою в сучасних конфліктах.

Гуманітарний аспект міжнародного співробітництва, координований за участі громадських організацій, спрямований на мінімізацію наслідків війни для цивільного населення. Реалізація проєктів із розмінування територій, відновлення зруйнованої інфраструктури та надання медичної допомоги ветеранам потребує залучення світових експертних та фінансових ресурсів. Громадянське суспільство в цьому контексті виконує функцію контролю за якістю та прозорістю відбудови, запобігаючи нецільовому використанню коштів. Міжнародні стандарти прозорості стають внутрішньою потребою українського соціуму, що стимулює проведення антикорупційних реформ. Справедливий мир та відновлення неможливі без активної ролі громадян у формуванні пріоритетів повоєнної трансформації та міжнародних гарантій їх реалізації.

Роль міжнародних судових інституцій та співпраця з ними у сфері документування воєнних злочинів є правовим механізмом захисту національної гідності та інтересів. Громадські організації займаються збором доказів та підтримкою потерпілих, забезпечуючи матеріальну базу для роботи Міжнародного кримінального суду. Це співробітництво має на меті не лише покарання винних, а й встановлення юридичної істини, що є фундаментом для майбутнього стабільного ладу. Правова солідарність демократичного світу навколо України створює прецедент невідворотності покарання за порушення суверенітету, що є важливим елементом глобальної превентивної безпеки. Внесок цивільного сектору в цей процес демонструє високий рівень правової свідомості та зрілості українського суспільства як частини європейської цивілізації [24, с. 46].

Екологічна безпека в контексті міжнародного співробітництва набуває форми боротьби за визнання екоциду на світовому рівні та залучення коштів для екологічного відновлення. Громадські екологічні організації у партнерстві з міжнародними інститутами здійснюють моніторинг забруднення ґрунтів та вод, спричиненого бойовими діями. Розробка стратегій «зеленого відновлення» за підтримки ЄС відповідає національному інтересу щодо створення безпечного

середовища для майбутніх поколінь. Це співробітництво дозволяє впроваджувати сучасні екологічні стандарти та технології очищення вже на етапі відбудови, роблячи Україну частиною європейського «зеленого курсу». Екологічна дипломатія громадського сектору підсилює позиції держави у глобальному кліматичному порядку денному.

Регіональне співробітництво в межах Центральної та Східної Європи (ініціативи Тримор'я, Люблінський трикутник) дозволяє вирішувати специфічні безпекові проблеми на рівні сусідніх громад. Спільні інфраструктурні проєкти та заходи з безпеки кордонів зміцнюють горизонтальні зв'язки між громадянськими суспільствами різних країн. Це створює атмосферу довіри та добросусідства, що є найкращим захистом від зовнішніх маніпуляцій та розпалювання ворожнечі. Активність громад у транскордонному співробітництві сприяє швидшій інтеграції України в європейський соціально-економічний простір.

Освітні та наукові обміни за підтримки міжнародних програм зміцнюють інтелектуальний потенціал нації, що є довгостроковим інтересом безпеки. Громадянське суспільство активно сприяє реалізації програм із підготовки фахівців у галузі публічного управління, кібербезпеки та стратегічних комунікацій за кордоном. Повернення кваліфікованих кадрів із міжнародним досвідом підсилює спроможність державних інституцій та громадського сектору. Наукове співробітництво дозволяє розробляти інноваційні рішення для подолання наслідків кризи, базуючись на передових світових досягненнях. Інтелектуальна інтеграція в глобальну наукову спільноту унеможливлює технологічну ізоляцію країни та гарантує її прогресивний розвиток [27, с. 184].

Таким чином, громадянське суспільство та міжнародне співробітництво є двома взаємодоповнюючими опорами національної безпеки України. Якщо перше забезпечує внутрішню енергію, легітимність та гнучкість системи, то друге надає необхідні ресурси, правові гарантії та глобальну підтримку. Сучасна модель безпеки вимагає від держави вміння ефективно модерувати цю взаємодію, створюючи умови для реалізації потенціалу громадян та залучення

можливостей партнерів. Тільки через відкритість до співпраці, дотримання демократичних цінностей та постійне вдосконалення механізмів координації Україна зможе гарантувати захист своїх національних інтересів у нестабільному світі.

3.3. Перспективи вдосконалення системи захисту національних інтересів в Україні

Перспективи вдосконалення системи захисту національних інтересів України в умовах сучасних глобальних викликів та триваючої агресії рф полягають у переході від моделі реактивного реагування до стратегії випереджальної стійкості (resilience). Це передбачає не лише зміцнення оборонного сектору, а й глибоку трансформацію державних інституцій, які мають стати більш гнучкими та адаптивними до гібридних загроз. Ключовим напрямом розвитку є імплементація концепції «всеохопної оборони», де координація між військовими, спеціальними службами та цивільним сектором досягає рівня повної операційної сумісності. Державна політика майбутнього повинна базуватися на довгостроковому прогнозуванні, що дозволить мінімізувати ризики ще до їх переходу у фазу відкритої кризи. Таким чином, вдосконалення системи захисту національних інтересів стає не просто технічним завданням, а екзистенційною потребою для збереження суб’єктності України у новому світовому порядку.

Цифрова трансформація та впровадження технологій штучного інтелекту у сферу національної безпеки є пріоритетним вектором модернізації захисних механізмів. Створення єдиної екосистеми збору та аналізу даних у реальному часі дозволить вищому керівництву держави приймати максимально обґрунтовані та швидкі рішення. Важливим аспектом є розвиток вітчизняного сегменту MilTech, який має забезпечити технологічну перевагу над агресором через інноваційні розробки в галузі БпЛА, систем РЕБ та кіберзахисту. Перспективним є також створення «цифрового щита» для критичної

інфраструктури, що базуватиметься на принципах автономності та здатності до самовідновлення після атак. Інтеграція цифрових інструментів у публічне управління дозволить ліквідувати корупційні лазівки, що прямо підсилює внутрішню безпеку держави [42, с. 86].

Реформування правової бази та гармонізація українського законодавства із нормами Європейського Союзу та стандартами НАТО є необхідною умовою для закріплення стратегічних успіхів України. Удосконалення Закону «Про національну безпеку України» має відбуватися у напрямі чіткого розмежування повноважень між різними гілками влади та посилення цивільного контролю над силовими структурами [1]. Перспективним є розроблення та прийняття Кодексу національної стійкості, який би регламентував дії суспільства та держави в умовах тотальних загроз. Правова система повинна стати динамічним інструментом, що не лише фіксує існуючий стан справ, а й створює правові запобіжники проти потенційних спроб обмеження суверенітету. Юридична консолідація національних інтересів у міжнародних договорах нового типу (безпекові гарантії) забезпечить Україні стабільне місце у західній архітектурі безпеки.

Економічна самодостатність та енергетична незалежність розглядаються як фундаментальні чинники майбутнього захисту національних інтересів. Вдосконалення системи передбачає стимулювання глибокої переробки сировини всередині країни та створення замкнених циклів виробництва оборонної продукції. Розвиток «зеленої» енергетики та модернізація атомної генерації дозволять Україні не лише забезпечити власні потреби, а й стати енергетичним хабом для Європи, що зміцнить її геополітичну вагу. Важливим напрямом є створення стратегічного резерву критичних ресурсів, що дозволить державі функціонувати в умовах тривалої ізоляції чи логістичних розривів. Економічна дипломатія має бути націлена на залучення прямих іноземних інвестицій саме у високотехнологічні сектори, що автоматично створює мережу зацікавлених міжнародних партнерів у безпеці України [23, с. 136].

Людський капітал та демографічна політика мають стати серцевиною оновленої стратегії захисту національних інтересів, оскільки без людей будь-яка безпекова архітектура втрачає сенс. Перспективи вдосконалення системи полягають у розробці комплексних програм повернення мігрантів, реабілітації ветеранів та створення умов для професійного розвитку молоді всередині країни. Пріоритетом є реформа системи освіти з акцентом на критичне мислення та медіаграмотність, що є найкращим захистом від інформаційних маніпуляцій ворога. Держава повинна інвестувати у формування нової управлінської еліти, здатної мислити категоріями стратегічного інтересу, а не вузькопартійних вигод. Соціальна згуртованість та інклюзивність стануть тим фундаментом, який унеможливить спроби внутрішньої дестабілізації суспільства з боку іноземних спецслужб.

Удосконалення механізмів міжнародного співробітництва передбачає перехід від статусу отримувача допомоги до ролі активного контрибутора регіональної безпеки. Україна має потенціал стати ключовим елементом східного флангу НАТО, надаючи партнерам унікальний досвід ведення сучасної високотехнологічної війни. Перспективним є створення регіональних безпекових союзів («малих альянсів») із країнами, що мають спільні загрози та інтереси, що дозволить швидше реагувати на кризи без очікування складних консенсусних рішень великих організацій. Активна участь у формуванні нових правил міжнародного права, зокрема щодо відповідальності за кіберзлочини та екоцид, дозволить Україні захищати свої інтереси на глобальному рівні. Міжнародне співробітництво має бути спрямоване на повну інтеграцію в оборонно-промисловий простір Заходу, що забезпечить сталий доступ до найсучасніших технологій.

Система стратегічних комунікацій (StratCom) потребує подальшого вдосконалення як інструмент боротьби за смисли та національну ідентичність. В умовах постправди держава має навчитися не лише спростовувати фейки, а й проактивно формувати власний порядок денний, що резонує із цінностями демократичного світу. Вдосконалення передбачає створення потужних центрів

інформаційної протидії, що працюватимуть у цілодобовому режимі на різних мовних ринках. Важливо зміцнювати культурну дипломатію, яка просуває український наратив через мистецтво, науку та спорт, роблячи національний інтерес зрозумілим і привабливим для іноземних аудиторій. Інформаційна безпека має стати справою не лише спецслужб, а й кожного громадянина через систему загальної медіаосвіти [38, с. 94].

Екологічна та біологічна безпека в майбутньому мають бути інтегровані в загальну структуру оборонного планування. Перспективи вдосконалення включають створення мережі моніторингу екологічних ризиків у реальному часі та розробку планів швидкої ліквідації наслідків техногенних аварій, спричинених війною. Впровадження стандартів «зеленого відновлення» дозволить відбудувати Україну за найсучаснішими екологічними лекалами, що є вимогою часу та умовою євроінтеграції. Захист біологічного суверенітету через розвиток власних наукових лабораторій та систем епідемічного нагляду стане запобіжником проти нових глобальних загроз. Екологічний фактор повинен враховуватися при розміщенні нових виробничих потужностей ОПК для мінімізації ризиків для населення та довкілля.

Внутрішня безпека та правопорядок мають вдосконалюватися через завершення реформ судової та правоохоронної систем. Довіра громадян до суду є запорукою захисту прав власності, що прямо впливає на економічну безпеку та інвестиційний клімат. Перспективним є впровадження інтелектуальних систем громадського спостереження та безпекових рішень для міст (Safe City), що дозволить ефективно боротися з криміналітетом та диверсійними групами. Боротьба з корупцією повинна перейти на рівень системних цифрових запобіжників, де людський фактор у прийнятті рішень зводиться до мінімуму. Тільки справедлива держава, де закон єдиний для всіх, може розраховувати на максимальну мобілізацію суспільства у критичні моменти.

Інституційна спроможність РНБО як координаційного органу має бути посилена через створення постійних робочих груп із залученням незалежних експертів та представників бізнесу. Це дозволить зробити процес формування

державної політики у сфері безпеки більш інклюзивним та фаховим. Вдосконалення передбачає також розвиток системи підготовки кадрів для сектору безпеки, де акцент зміщується з суто воєнних навичок на аналітику, стратегічне управління та знання міжнародного права. Перспективним є створення Національного університету оборони нового зразка, який би став інтелектуальним центром для всієї Східної Європи. Якість державного апарату є тим «вузьким місцем», розширення якого дозволить ефективно реалізувати всі інші стратегічні плани.

Механізм управління державними резервами має бути радикально модернізований через перехід на західну модель аутсорсингу та зберігання ресурсів у розосереджених, захищених локаціях. Це забезпечить виживання країни в умовах ракетного терору та дозволить підтримувати функціонування армії та економіки без централізованих складів-гігантів. Вдосконалення логістики через розвиток нових транспортних коридорів із країнами ЄС гарантуватиме безперебійне постачання необхідних товарів у будь-якій ситуації. Стратегічні резерви мають включати не лише паливо та продукти, а й критичні технології, програмне забезпечення та дані, збережені у хмарних сховищах партнерів [11, с. 62].

Таким чином, перспективи вдосконалення системи захисту національних інтересів України лежать у площині тотальної модернізації, цифровізації та інтеграції в західний безпековий простір. Головним ресурсом у цьому процесі є синергія між державною волею, креативністю громадянського суспільства та підтримкою міжнародних союзників. Україна має унікальний шанс побудувати найбільш сучасну та ефективну систему безпеки у світі, яка базуватиметься на реальному бойовому досвіді та новітніх технологіях. Успіх цієї трансформації забезпечить не лише перемогу у поточному конфлікті, а й стабільний розвиток української нації на десятиліття вперед. Майбутня система захисту – це гнучкий, інтелектуальний та всеохопний механізм, де кожна ланка працює на спільний інтерес – безпеку, свободу та добробут кожного громадянина

ВИСНОВКИ

1. Поняття та сутність національних інтересів у системі національної безпеки полягають у визначенні й захисті життєво важливих потреб та цінностей особи, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує суверенітет, територіальну цілісність і сталий розвиток країни. Національні інтереси виступають системоутворювальним елементом національної безпеки, оскільки саме вони визначають стратегічні цілі державної політики та напрями реагування на внутрішні й зовнішні загрози. Їх зміст має комплексний і динамічний характер, зумовлений політичними, соціально-економічними, культурними та геополітичними чинниками. В умовах сучасних викликів і збройної агресії проти України національні інтереси набувають особливого значення як основа консолідації суспільства та формування ефективної системи національної безпеки.

2. Складові національних інтересів у системі національної безпеки відображають ключові потреби існування та розвитку держави, суспільства й особи та визначають стратегічні напрями державної політики у сфері безпеки. Воєнно-політичний суверенітет забезпечує збереження територіальної цілісності й незалежності держави, економічний добробут створює матеріальну основу стабільності та соціальної стійкості, а культурно-ідеологічна складова гарантує збереження національної ідентичності та суспільної єдності. Взаємозв’язок і збалансованість цих елементів є необхідною умовою ефективного функціонування системи національної безпеки, особливо в умовах глобалізації, воєнних загроз і трансформації геополітичного середовища.

3. У ході дослідження систематизовано еволюцію нормативно-правових засад визначення національних інтересів України від моменту прийняття Декларації про державний суверенітет до формування сучасної архітектури безпеки, що дозволило встановити перехід від багатовекторності до чітко артикулованого євроатлантичного курсу. Обґрунтовано, що національні інтереси є динамічною категорією, яка на сучасному етапі одержала подальший

розвиток через імплементацію концепції національної стійкості та пріоритетність захисту суверенітету в умовах глобальних безпекових трансформацій. Удосконалено підхід до класифікації внутрішніх та зовнішніх (національно-державних) інтересів, де аргументовано доведено, що якість нормативного закріплення цих пріоритетів у профільних законах (зокрема «Про національну безпеку України» [1]) є засадничою умовою збереження державної суб'єктності та ефективної інтеграції України у світовий безпековий простір.

4. У результаті проведеного аналізу систематизовано сучасні загрози національним інтересам України, які за своєю природою є гібридними та охоплюють воєнну, економічну, демографічну, кібернетичну та екологічну сфери. Встановлено, що ключовою екзистенційною загрозою залишається збройна агресія рф, яка спрямована на ліквідацію державної суб'єктності та територіальної цілісності, що зумовлює необхідність пріоритетного розвитку оборонного потенціалу. Обґрунтовано, що внутрішні виклики, такі як корупція, демографічна криза та відтік інтелектуального капіталу, мають не менш деструктивний вплив на стійкість нації, ніж зовнішні чинники. Одержало подальший розвиток розуміння концепції національної безпеки як динамічної системи, де аргументовано доведено необхідність переходу до моделі «стійкої безпеки», яка базується на технологічній модернізації, цифровій захищеності та безкомпромісній інтеграції до євроатлантичних безпекових структур як єдиного дієвого інструменту нівелювання стратегічних ризиків.

5. В Україні сформовано цілісну, ієрархічно впорядковану систему нормативно-правових та інституційних механізмів, де Стратегія національної безпеки виступає ядром для розгортання галузевих стратегій (воєнної, економічної, кібернетичної тощо). Встановлено, що сучасний етап реалізації національних інтересів характеризується переходом до моделі «всеохопної оборони» та стратегічної стійкості, де захист суверенітету від агресії рф одержав подальший розвиток через синергію воєнної міці, цифрової трансформації та активної міжнародної дипломатії. Обґрунтовано, що ефективність захисту національних пріоритетів безпосередньо залежить від

здатності держави збалансувати амбітні інтеграційні цілі з наявними ресурсними можливостями, враховуючи при цьому людиноцентричний підхід та захист демократичних цінностей. Доведено, що лише комплексна реалізація всіх двадцяти стратегічних напрямів – від продовольчої безпеки до інтегрованого управління кордонами – дозволяє нейтралізувати екзистенційні загрози та забезпечити сталий розвиток України як суб'єкта міжнародного права.

6. Сучасна державна політика у сфері забезпечення національних інтересів України трансформувалася у цілісну, динамічну систему, яка поєднує стратегічне публічне управління з оперативним реагуванням на екзистенційні виклики. Встановлено, що фундаментальною умовою стійкості держави є здатність владних інституцій збалансувати воєнні потреби з інноваційним економічним розвитком та соціальною справедливістю, де безпека виступає не лише функцією захисту, а й базовою передумовою суспільного поступу. Обґрунтовано, що ефективність цієї політики безпосередньо залежить від якості правових гарантій, оптимального розподілу повноважень та активної взаємодії з громадянським суспільством, що дозволяє формувати єдиний національний фронт опору агресії. Одержало подальший розвиток авторське розуміння державної політики як інструменту покращення якості життя через захист суверенітету та конституційного ладу, що в умовах війни з рф стає головним пріоритетом для збереження системи національних цінностей. Доведено, що лише через науково обґрунтовані державні рішення та системний підхід до всіх аспектів безпеки – від кібернетичного до продовольчого – Україна здатна забезпечити свою суб'єктність та сталий розвиток у довгостроковій перспективі.

7. громадянське суспільство та міжнародне співробітництво виступають двома фундаментальними, взаємодоповнюючими опорами системи національної безпеки України, де внутрішня суспільна енергія синергічно поєднується із зовнішніми ресурсами та правовими гарантіями. Встановлено, що сучасна роль цивільного сектору трансформувалася у функцію

безпосереднього суб'єкта «всеохопної оборони» та демократичного контролю, що забезпечує гнучкість і легітимність державних рішень. Обґрунтовано, що стратегічне партнерство з НАТО, ЄС та іншими міжнародними інституціями створює необхідний оборонний та фінансовий контур, який дозволяє Україні не лише стримувати агресію рф, а й інтегруватися у глобальну архітектуру безпеки. Одержало подальший розвиток розуміння безпекової політики як інклюзивного процесу, де аргументовано доведено: лише через відкритість до міжнародних стандартів, прозорість відбудови та активну залученість громадян Україна здатна нейтралізувати гібридні загрози та гарантувати сталий розвиток своєї суверенної державності.

8. Перспективи вдосконалення системи захисту національних інтересів України полягають у переході від моделі пасивного реагування до стратегії «активної стійкості» (resilience) та технологічного домінування. Встановлено, що ключовими векторами модернізації є тотальна цифровізація безпекового сектору, розвиток вітчизняного MilTech та поглиблення інституційної сумісності зі структурами НАТО та ЄС. Обґрунтовано, що ефективність майбутньої системи захисту безпосередньо залежить від здатності держави інвестувати у людський капітал, забезпечити економічну самодостатність та створити надійний правовий щит проти гібридних загроз. Одержало подальший розвиток розуміння національної безпеки як динамічної екосистеми, де аргументовано доведено: лише через синергію інноваційних оборонних технологій, прозорого державного управління та консолідованого громадянського суспільства Україна здатна не тільки нівелювати агресивну політику рф, а й стати ключовим донором безпеки в Євроатлантичному просторі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text.

2. Андріяш В.І. Національні інтереси України в умовах глобалізації: етнічний аспект. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 13. С. 93-96.

3. Бисага Ю. М., Дешко Л. М., Нечипорук Г. Ю. Міжнародна безпека, національна безпека, конституційна безпека: теоретико-правові підходи. *Порівняльно-аналітичне право.* 2020. Вип. 4. С. 43-49.

4. Бочарніков В.П., Свєшніков С.В., Тимошенко Р.І., Павленко В.І.Технологія аналізу воєннополітичної обстановки. Київ: Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2017. 397 с.

5. Власюк О. С. Національна безпека України: еволюція проблем внутрішньої політики: Вибр. наук. праці. Київ. 2016. НІСД. 528 с.

6. Глобальна та національна безпека: підручник / авт.кол.: В.І.Абрамов, Г.П.Ситник, В.Ф.Смолянюк та інш.; за заг.ред. Г.П.Ситника. Київ: НАДУ, 2016. 784 с.

7. Гордієнко С. Г., Доронін І. М. Державна безпека України в сучасних умовах: проблеми компетенції державних органів. *Інформація і право*. 2021. № 2(37). С. 81–92.

8. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія / Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Львів: Сполом, 2020. 418 с.

9. Дурман О. Л. Розвиток зовнішньої політики та становлення зовнішньо-політичних структур України: історичний аспект. Серія: Державне управління, 2019 р., № 4 (68). 22–29 с.

10. Зубчик О. А. Формування конкурентоспроможності держави вперспективі політичного часу (державно-управлінські аспекти): монографія. Київ: ТОВ «Поліграф Плюс», 2019. 408 с.

11. Єзеров А. Конституційна безпека як складник національної безпеки України. *Український часопис конституційного права*. 2017. № 2. С. 60–67.

12. Єрмошенко М. М. Визначення загрози національним інтересам у фінансово-кредитній сфері. *Економіка України*. 2013. № 1. С. 24–32.

13. Єфремова К. В. Детермінанти впливу на економічний суверенітет у воєнний та повоєнний час. *Право та інновації*. 2022. № 4 (40). С. 7–12.

14. Ільїна А. Особливості стратегії національної безпеки (науковий керівник: Панасюк В. І.) Шевченківська весна – 2024: публічне управління та державна служба: матеріали щоріч. Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених (Київ, 20 берез. 2024 р.) / за заг. ред. Л. Г. Комахи, Т. П. Паламарчук. Київ: ННІ ПУДС КНУ, 2024. С. 128-129.

15. Калиновський Ю.Ю. Національна ідея як ціннісна детермінанта державотворчого процесу в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого».* Харків : Право, 2016. № 1 (28). С. 98–106.

16. Кобко Є.В. Моніторинг загроз національній безпеці держави: зарубіжний досвід та українські реалії публічно-правового забезпечення. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ.* 2018. № 1 (106). С. 122-134.

17. Конституційно-правові засади національної безпеки України: монографія / В. О. Антонов; наук. ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: ТАЛКОМ, 2017. 576 с.

18. Концептуальні засади розвитку системи забезпечення національної безпеки України: аналіт. доп. / О.О. Резнікова, В.Ю. Цюкало, В.О. Паливода, С.В. Дрьомов, С.В. Сьомін. Київ: НІСД, 2015. 58 с.

19. Лемак О. В. Забезпечення національної безпеки як функція держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право.* 2016. Вип. 38. Т. 2. С. 64–67.

20. Медвідь Ф. Національна безпека і національні інтереси України в глобалізованому світі. *Вісник Львівського університету. Серія історична*. 2017. Спецвипуск. С. 781-789.

21. Медвідь М. М. Державна та національна безпека: понятійно-категоріальний апарат. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна.* 2017. Вип. 2. С. 74–84.

22. Мосейко А. Г. Національна безпека України як об'єкт публічного адміністрування. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2019. Вип. 2 (86). С. 42–52.

23. Москальова Н.П. Концепції національного інтересу в науковій літературі. *Вісник Донецького національного університету. Серія: Політичні науки*. 2016. № 1. С. 29-32.

24. Резнікова О.О. Стратегічний аналіз безпекового середовища України. *Стратегічна панорама спеціальний випуск*. 2022. С. 45–53.

25. Свірко С. Складові державної безпеки в контексті об'єктної уваги державного управління. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 11. С. 72–78.

26. Ситник Г.П. Державне управління у сфері національної безпеки (концептуальні та організаційно-правові засади): підручник. Київ: НАДУ, 2012. 544 с.

27. Ситник Г.П., Орел М.Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України: підручник. за ред. Г.П.Ситника. Київ: Міжрегіональна Академія управління персоналом, 2021. 372 с.

28. Ситник Г.П., Неліпа Д.В., Орел М.Г. Зовнішня політика та національна безпека: посібник / за ред. Г.П.Ситника. Київ: Видавець Кравченко Я.О., 2021. 244 с.

29. Ситник Г. П. Вплив глобалізації на воєнну сферу та принципові особливості сучасних воєнних конфліктів. Науково-інформаційний вісник Академії національної безпеки, 2016. №1-2 (9- 10). С.99-115.

30. Твердохліб В.С. Забезпечення національної безпеки України в умовах воєнного стану. *Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень*. Київ, 2022. 324 с.

31. Харун О.А., Рожок Т.В. Національні інтереси в забезпеченні національної безпеки України. *Економіка і суспільство.* 2017. № 13. С. 135-138.

32. Хатнюк Ю.А. Аналіз сучасних загроз національній безпеці України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2020. № 43. С. 65-68.

33. Чижов Д. А. Загальна характеристика та юридична регламентація Стратегії національної безпеки України. Jurisprudence. *Current methods of improving outdated technologies and methods: Матеріали І Міжнар. науково-практ. конф., м. Більбао*, 2024. С. 8-10.

34. Шевченко О. А. Еволюція стратегій національної безпеки України протягом років незалежності крізь призму забезпечення економічної безпеки держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*, 2021. Т. 65. С. 152-159.

35. Штеба Р.Ю. Проблеми та суперечності державної політики у сфері забезпечення національної безпеки України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України* : зб. наук. пр. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2021. Вип. 1 (14). С. 388-395.

36. Шульга О. Формування політичної демократичної свідомості в контексті зміни символічних універсумів в Україні. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ : Ін-т соціології НАН України, 2016. Вип. 3 (17). С. 103–111.

37. Яковюк І. В., Туренко А. Ю. Економічна безпека України як передумова забезпечення її суверенітету. *Проблеми законності*. 2021. № 154. С. 8–36.

38. Яковюк І. В., Білоусов Є. М. Національна безпека України в умовах нових викликів європейській та євроатлантичній солідарності : монографія. Харків : «ФО-П Рубан В.В.», 2022. 148 с.

39. Яковюк І. В., Цвеліх М. П. Енергетична безпека Європейського Союзу в умовах російської агресії проти України. *Проблеми законності*. 2023. Вип. 160. С. 170-191.

40. Янчук А. О. Особливості вдосконалення нормативно-правового забезпечення державної безпеки України в сучасних умовах. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Сер. юридична.* 2016. Вип. 1. С. 342–355.

41. Jackson R. Suwerenność: ewolucja idei. Wydawnictwo Sic. Warszawa. 2011. 200 s.

42. Żukrowska K. Ekonomia jako sfera bezpieczeństwa państwa / K. Raczkowski, K. Żukrowska, M. Żuber. *Interdyscyplinarność nauk o bezpieczeństwie*, Difin, Warszawa, 2013. 326 s.

43. Riabichko, O. V. «Derzhavna polityka rehuliuvannia pidpryiemnyts'koi diial'nosti: mekhanizmy formuvannia», Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnia, vol. 1 (39), available at: http://www.stattionline.org. ua.

44. Shmatkov, D., Cabrera Zagalaz, A. (2022). Notice-and-Takedown Procedures in Ukraine, Spain, China and the US. Law and innovative society. 1 (18), 22–33.

45. Yakoviyk I., Bilousov Ye., Yefremova K. Uropean integration as a challenge for the implementation of economic state sovereignty. Access to Justice in Eastern Europe. 2022. Vol. 5, Iss. 3. P. 8–18. DOI: 10.33327/AJEE-18-5.2-a000330.

46. Yakoviyk I. V., Chyzhov D. A., Karpachova N. I, Hlushchenko S. V., Chaliuk Y. O. (2020). National security policy in Ukraine: a change in the system of power relations of the modern world. Revista San Gregorio. №.42. Pp. 224–235.